

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ERGENLERİN ŞİDDETE YÖNELİK TUTUMLARI İLE ANNENİN
BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜĞÜ ARASINDAKİ İLİŞKİDE BABANIN
BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜĞÜNÜN ARACI ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDA ASLAN TÜRK

DANIŞMAN
PROF. DR. EYÜP ÇELİK

HAZİRAN 2025

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ERGENLERİN ŞİDDETE YÖNELİK TUTUMLARI İLE ANNENİN
BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜĞÜ ARASINDAKİ İLİŞKİDE BABANIN
BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜĞÜNÜN ARACI ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDA ASLAN TÜRK

DANIŞMAN
PROF. DR. EYÜP ÇELİK

HAZİRAN 2025

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,

beyan ederim.

Eda ASLAN TÜRK

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Eda ASLAN TÜRK tarafından hazırlanan “Ergenlerde Şiddete Yönelik Tutum ile Annenin Belirsizliğe Tahammülsüzlüğü Arasındaki İlişkide Babanın Belirsizliğe Tahammlszlğnin Aracı Rolü” adlı tez çalışması 11.07.2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı **Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Jürisi

Jüri Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Hasan BATMAZ
Karabük Üniversitesi

Jüri yesi (Danışman): Prof. Dr. Eyüp ÇELİK
Sakarya Üniversitesi

Jüri yesi: Doç. Dr. Mehmet KAYA
Sakarya Üniversitesi

İTHAF

Tezimi henüz tamamlamadan önce ithaf sayfasını yazmaya karar verdim çünkü biliyorum ki tezimi tamamlayabildiysem bu ailemin, hocamın ve değerli dostlarımın sonsuz desteği ile mümkün olacaktır.

Bana her zaman inanan ve iyi ya da kötü her kararında yanımda olan ilk öğretmenlerim, annem ve babam, sizin varlığınız bana her zaman güç verdi. Hayattaki tüm başarılarımı bana karşılıksız sunduğunuz sevginize borçluyum. Size ve abime çok teşekkür ederim.

Akademik yolculuğum boyunca bana rehberlik eden, bilgi ve deneyimleriyle gelişime katkı sağlayan değerli danışmanım Prof. Dr. Eyüp ÇELİK'e en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Saat kaç olursa olsun, sorduğum soru ne olursa olsun sabırla her zaman ışık oldu, yolumu aydınlattı. Artık çok iyi biliyorum ki tez süreci zor bir maraton ve bu süreçte en büyük şansım ise hocamdı. Bu vesileyle hocama tekrar saygılarımı iletiyorum.

Tez savunma aşamasında görüş ve önerileri ile tezime katkı sağlayan değerli hocalarım Doç. Dr. Mehmet KAYA ve Dr. Öğr. Üyesi Hasan BATMAZ hocalarıma destekleyici yaklaşımlarından dolayı teşekkür ederim.

Bu süreçte en büyük manevi desteği veren, her anımda yanımda olan, sabrı, sevgisi ve anlayışıyla bana güç veren sevgili eşim İbrahim TÜRK'e sonsuz teşekkür ediyorum. Zor zamanlarda gösterdiği destek, motivasyonum düştüğünde bana verdiği cesaret ve inanç olmasaydı, bu süreci tamamlamak çok daha zor olurdu. Çalışma masasında bana da yer açtığı için, sırf ben motive olabileyim diye bulduğu tüm sınavlara giren canım eşim, hayat arkadaşşıma minnettarım.

Zaman zaman pes edecek gibi olduğumda bana güç veren, uzak yakın fark etmeksizin hep yanımda hissettiğim dostlarım, arkadaşlarım ve can dostum Gamze'me destekleri için teşekkür ediyorum. Son olarak, bu çalışmanın bilim dünyasına katkı sağlamasını ve eğitimle ilgilenen herkese fayda sunmasını diliyorum.

Saygılarımla

Annem ve Babama...

ÖZET

ERGENLERİN ŞİDDETE YÖNELİK TUTUMLARI İLE ANNENİN BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜĞÜ ARASINDAKİ İLİŞKİDE BABANIN BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜĞÜNÜN ARACI ROLÜ

Eda ASLAN TÜRK, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Eyüp ÇELİK

Sakarya Üniversitesi, 2025.

Bu çalışmanın temel amacı, ergenlerin şiddete yönelik tutumları ile annelerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu ilişkide babaların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin aracı rolünü test etmektir. Çalışma grubu, Sakarya'nın Akyazı ve Hendek ilçeleri ile Ankara'nın Mamak bölgesinde seçilen 201 kadın ve 110 erkek olmak üzere toplam 311 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Ergenlerin şiddet tutumlarını ölçmek için “Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği”, ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyini tespit etmek içinse “Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği” kısa formu kullanılmıştır. Araştırmada, ergenlerin şiddete yönelik tutumları ile anne ve babanın belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, ergenlerin şiddet tutumlarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve disiplin cezası alma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız gruplar t-testi ile incelenmiştir. Ergenlerin şiddete yönelik tutumları ile anne belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi arasındaki ilişkide babanın belirsizliğe tahammülsüzlüğünün aracı etkisini test etmek amacıyla ise AMOS yazılımı ile analiz yapılmıştır.

Araştırma sonuçları, ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının hem anne hem de baba belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleriyle pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki içerisinde olduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen sonuçlara göre şiddete yönelik tutumlar, cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Erkek öğrencilerin şiddete yönelik onaylayıcı tutumlarının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu elde edilmiştir. Sınıf düzeyi değişkenine yönelik bulgular ise öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının öğrenim gördükleri sınıfa göre anlamlı biçimde farklılaştığını göstermektedir. 9. sınıf ile 10. sınıfta bulunan öğrenciler arasında bir farklılaşma yokken, 9. sınıf öğrencilerinin şiddeti

benimseme düzeylerinin 11. ve 12. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırma bulguları, disiplin cezası alan öğrencilerin, ceza almayan öğrencilere kıyasla şiddeti daha fazla normalleştirdiklerini ortaya koymuştur. AMOS ile gerçekleştirilen yol analizi, babanın belirsizliğe tahammülsüzlüğünün, anne belirsizliğe tahammülsüzlük ile ergenin şiddete yönelik tutumu arasındaki ilişkide aracı bir rol oynadığını göstermiştir. Sonuç olarak, ebeveynlerin belirsiz durumlarla baş etme becerilerindeki yetersizlik, ergenlerin şiddeti normalleştirme eğilimlerini artıran önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Elde edilen bulgular, alan yazını ile tartışılarak, araştırma sonuçlarına ve gelecekte yapılacak çalışmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Keywords: Ergenlik, Şiddete Yönelik Tutum, Belirsizliğe Tahammülsüzlük, Aracılık Etkisi.

ABSTRACT

THE MEDIATING ROLE OF FATHER'S INTOLERANCE OF UNCERTAINTY IN THE RELATIONSHIP BETWEEN ADOLESCENTS' ATTITUDES TOWARD VIOLENCE AND MOTHER'S INTOLERANCE OF UNCERTAINTY

Eda ASLAN TÜRK, Master's Thesis

Advisor: Prof. Dr. Eyp ÇELİK

Sakarya University, 2025.

This study primarily aims to investigate the relationship between adolescents' attitudes towards violence and mothers' intolerance of uncertainty levels, and to test the mediating role of fathers' intolerance of uncertainty levels in this relationship. The study group consisted of a total of 311 high school students (201 female and 110 male) selected from the Akyazı and Hendek districts of Sakarya and the Mamak region of Ankara. The "Adolescent Attitudes Towards Violence Scale" was used to measure adolescents' attitudes towards violence, while the short form of the "Intolerance of Uncertainty Scale" was employed to determine parents' intolerance of uncertainty levels.

Correlation analysis was conducted to establish the relationship between adolescents' attitudes towards violence and both mothers' and fathers' levels of intolerance of uncertainty. Furthermore, independent samples t-tests were performed to examine whether adolescents' attitudes towards violence differed significantly based on gender, grade level, and history of disciplinary action. To test the mediating effect of fathers' intolerance of uncertainty in the relationship between adolescents' attitudes towards violence and mothers' intolerance of uncertainty levels, analyses were carried out using AMOS software. The research results revealed that adolescents' attitudes towards violence have a positive and low-level significant relationship with both mother and father intolerance of uncertainty levels. According to the obtained results, attitudes towards violence show a significant difference according to the gender variable. It was obtained that male students' approving attitudes towards violence are higher than female students. The findings regarding the grade level variable show that students' attitudes towards violence differ significantly according to the grade they study. While there is no difference between 9th and 10th grade students, it was determined that 9th grade students' levels of acceptance of violence are higher than 11th and 12th grade students. The research findings revealed that students who received disciplinary punishment normalized violence more compared to students who did not receive

punishment. The path analysis conducted with AMOS showed that father's intolerance of uncertainty plays a mediating role in the relationship between mother's intolerance of uncertainty and adolescent's attitude towards violence. As a result, parents' inadequacy in coping with uncertain situations emerges as an important factor that increases adolescents' tendency to normalize violence. The findings were discussed together with the literature, and suggestions were made for research results and future studies.

Keywords: Adolescence, Attitude Towards Violence, Intolerance of Uncertainty, Mediating Effect.

İÇİNDEKİLER

<u>BİLDİRİM</u>	i
<u>JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI</u>	ii
<u>İTHAF</u>	iii
<u>ÖZET</u>	iv
<u>ABSTRACT</u>	vi
<u>TABLolar LİSTESİ</u>	xi
<u>SEKİLLER LİSTESİ</u>	xii
<u>SİMGELER VE KISALTMALAR</u>	xiii
<u>BÖLÜM I</u>	1
<u>GİRİŞ</u>	1
1.1. <u>Aracı Modelin Geliştirilmesi</u>	4
1.1.1. <u>Anne ve Babanın Belirsizliğe Tahammülsüzlüğü ile Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki</u>	5
1.1.2. <u>Anne Belirsizliğe Tahammülsüzlüğü ve Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkide Baba Belirsizliğe Tahammülsüzlüğünün Aracı Rolü</u>	6
1.2. <u>Problem Cümlesi</u>	8
1.3. <u>Alt Problemler</u>	8
1.4. <u>Araştırmanın Önemi</u>	9
1.5. <u>Araştırmanın Sayıltıları</u>	9
1.6. <u>Araştırmanın Sınırlılıkları</u>	10
1.7. <u>Tanımlar</u>	10
<u>BÖLÜM II</u>	11
<u>ARASTIRMANIN KURAMSAL CERCEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR</u>	11
2.1. <u>Ergenlik Dönemi</u>	11
2.1.1. <u>Erken Ergenlik</u>	12
2.1.2. <u>Orta Ergenlik</u>	12

2.1.3. Geç Ergenlik	13
2.1.4. Ergenlikte Fiziksel Gelişim	13
2.1.5. Ergenlikte Bilişsel Gelişim	14
2.1.6. Ergenlikte Duygusal Gelişim	14
2.1.7. Ergenlikte Sosyal Gelişim	15
2.2. Şiddete Yönelik Tutum	16
2.2.1 Şiddete Yönelik Tutumların Oluşumu ve Gelişimi	17
2.2.2. Tutumun Bilişsel Yönü	18
2.2.3. Tutumun Duygusal/ Duyuşsal Yönü	19
2.2.4. Tutumun Davranışsal Yönü	19
2.2.5. Ergenlerde Şiddete Yönelik Tutumları Etkileyen Faktörler	20
2.3. Belirsizliğe Tahammülsüzlük	22
2.3.1. Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Kuramsal Bakış Açısı ile Değerlendirilmesi	23
2.4. İlgili Araştırmalar	24
2.4.1. Şiddete Yönelik Tutum ile İlgili Yapılan Araştırmalar	24
2.4.2. Belirsizliğe Tahammülsüzlük ile İlgili Yapılan Araştırmalar	26
BÖLÜM III	29
YÖNTEM	29
3.1 Araştırmanın Yöntemi	29
3.2. Çalışma Grubu	30
3.3. Ölçme Araçları	30
3.3.1. Ergenler İçin Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği	30
3.3.2. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	31
3.4. Veri Toplama Süreci	32
3.5. Verilerin Analizi	32
BÖLÜM IV	35

<u>BULGULAR</u>	35
<u>BÖLÜM V</u>	47
<u>SONUC, TARTISMA VE ÖNERİLER</u>	47
5.1. <u>Sonuç ve Tartışma</u>	47
5.1.1. <u>Anne ve Baba Belirsizliğe Tahammülsüzlük Düzeyi ile Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Sonuçları ve Tartışılması</u>	47
5.1.2. <u>Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmayacağına İlişkin Bulguların Sonuçları ve Tartışılması</u>	48
5.1.3. <u>Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumlarının Disiplin Cezası Alma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmayacağına İlişkin Bulguların Sonuçları ve Tartışılması</u>	50
5.1.4. <u>Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmayacağına İlişkin Bulguların Sonuçları ve Tartışılması</u>	51
5.1.5. <u>Annenin Belirsizliğe Tahammülsüzlük Düzeyi ile Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkide Babanın Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Sonuçları ve Tartışılması</u>	52
5.2. <u>Öneriler</u>	55
5.2.2. <u>Araştırma Sonuçlarına Dair Öneriler</u>	55
5.2.3. <u>Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler</u>	56
<u>KAYNAKLAR</u>	58
<u>EKLER</u>	73

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Betimsel istatistik sonuçları.....	34
Tablo 2. Korelasyon analizi sonucu.....	36
Tablo 3. Ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının cinsiyete göre incelenmesine ilişkin t testi sonucu	38
Tablo 4. Ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının disiplin cezası alma değişkenine göre incelenmesine ilişkin t testi sonucu	39
Tablo 5. Ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının sınıf düzeyine göre ortalamaları ve standart sapmaları	40
Tablo 6. Ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının sınıf düzeyine göre incelenmesine ilişkin tek yönlü anova testi sonucu.....	41
Tablo 7. Ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının sınıf düzeylerine göre değişimine ilişkin tukey-hsd testi sonuçları.....	41
Tablo 8 .Uyum indekslerine ilişkin kabul aralıkları ve aracı model testinden elde edilen uyum indeksleri	43
Tablo 9. Uyum indekslerine ilişkin kabul aralıkları ve aracı model testinden elde edilen uyum indeksleri	47

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Hipotez model.....	8
Şekil 2. Tutumu şekillendiren biliş, duygu, davranış ilişkisi (Ajzen, 1991).....	19
Şekil 3. Anne belirsizlik düzeyinin ergenlerde şiddete yönelik tutumu yordama düzeyi	42
Şekil 4. Aracı model testi sonucu	43

SİMGELER VE KISALTMALAR

Akt. : Aktaran

Ed.: Editör

N: Katılımcı Sayısı

vd.: ve diğerleri

APA: Amerikan Psikoloji Birliği

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

BTÖ-12: Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği Kısa Formu

TDK: Türk Dil Kurumu

DEHB: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu ele alınmış ve sırasıyla aracı modelin geliştirilmesi, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı, önemi, sayıltıları ve sınırlılıklarına yer verilmiş ve araştırmaya ilişkin tanımlamalar ile bölüm tamamlanmıştır.

Ergenlik, bireyin toplumsal normları ve kurumları ilk kez fark etmeye başladığı; aile içi rollerin ve sorumlulukların yeniden tanımlandığı; özgürlük ihtiyacı ile toplumsal kurallara uyum arasında çatışmaların yaşandığı kritik bir gelişim dönemi olarak tanımlanmaktadır (Şimşek, 2013). Bu dönemdeki değişimler ile ergenin riskli davranışlar gösterme, otoriteye ve toplumsal kurallara karşı gelme isteği çatışmalar yaşamasına neden olabilir. Bu çatışmalar ergenin kendi kimliğini oluşturmaya, sınırlarını belirlemesine katkı sağlarken zaman zaman şiddet içeren davranışlara dönüşebilmektedir. Ergenlik döneminin sancılı yapısı şiddet davranışlarının diğer dönemlere göre daha fazla görülmesinin sebepleri arasında açıklanabilir. Aynı zamanda şiddet gelişimsel süreçler arası geçişlere sahiptir. Doğumdan itibaren devam eden sosyalleşme ve değişim ergenlik döneminde zirveye ulaşmakta ve bu da şiddet davranışlarına yönelik uygun zemin oluşturmaktadır (Liu vd., 2012).

Ergenlik döneminde zorlanmalar yaşayan birey için sosyal destek noktaları önem arz etmektedir. Aile, öğretmen ve arkadaşlarının desteğini göremeyen ergenler kendilerini yalnız ve çaresiz hissedebilir ve bu durum onların şiddete eğilimlerini artırabilir. Yeterli sevgi ve saygıyı çevresinden göremeyen bireylerin, yeterli sosyal desteği alan akranlarına göre şiddete eğilim düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir (Haskan, 2009). Özetle şiddete yönelik tutumları pozitif yönde etkileyen unsurlar arasında ergenin sosyal çevresinin de etkisinin olduğu görülmektedir.

Şiddet, toplumun birçok alanında farklı biçimlerde ortaya çıkan ve kapsamı net sınırlarla çizilemeyen karmaşık bir olgudur. Genellikle ilk olarak fiziksel şiddet akla gelse de; psikolojik, cinsel, ekonomik ve aile içi şiddet gibi çeşitli türleri de bulunmaktadır (Limnili ve Özçakar, 2017). Ekolojik yaklaşıma göre şiddet örüntüsü birey, aile, toplum ve çevreden etkilenmektedir. Bu etkenler bireyin çevreyle ve kendisiyle oluşan ilişkilerin kopmasına sebebiyet vererek risk faktörü oluşturabilir, şiddet davranışını ortaya çıkartabilirler. Medya, aile içi etkileşim ve iletişimin bozulması, sosyal düzensizlik, dikkat eksikliği ve

hiperaktivite, eğitimin düşmesi bu etmenlere örnek olarak sayılabilir (Ögel vd.,2006). Şiddete yol açan etmenler genişletilebileceği gibi anlaşılabilirliğini artırmak için “bireysel ve çevresel/durumsal faktörler” şeklinde iki kategoride de incelenebilir. Her ne kadar şiddet örüntüsü kompleks yapıda olsa da, kategorileştirme benzer çevresel koşul ve kişisel özelliklere sahip bireylerin sergiledikleri şiddet davranışlarının anlamlandırılmasına yardımcı olabilir (Balkıs vd., 2005). İçli (2002)’ ye göre ise şiddetin kaynağını aile, çevre ve medya oluşturmaktadır. Aile şiddete yönelik tutumların oluşmasında ilk kaynak olarak görülmektedir. Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ), açıklamasında ergenlik dönemindeki görülen şiddetin, aile içi olumsuz deneyimlerden etkilendiğini belirtmektedir. Çocukların aile içi şiddete tanık olması, ebeveyn-çocuk arasında güvenli bağın kurulamaması, kardeş sayısının fazlalığı, ebeveynler arası çatışmalar, zayıf bağlanma ilişkileri, erken yaşta ebeveynlik deneyimi ve aile içi ilişkilerin genel olarak zayıf ya da şiddet içeren yapıda olması, çocukların şiddete yönelik tutumlarının şekillenmesinde önemli ailevi risk faktörleri olarak değerlendirilmektedir (Krug vd., 2002). Bu tür olumsuz aile ortamlarında büyüyen bireyler, engellenmişlik ve yoksunluk duygularıyla daha sık karşılaşabilmekte ve bu duygular zamanla çaresizlik ve umutsuzluk gibi psikolojik sonuçlara yol açabilmektedir. Özellikle çocukluk döneminde bastırılan bu duygular, ilerleyen yaşam evrelerinde şiddete eğilim şeklinde dışa vurabilir (Gözütok vd., 2007). Bu bağlamda, şiddete yönelik tutumların anlaşılmasında aile dinamiklerini merkeze alan çalışmaların önemli olduğu düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde ergenlerin şiddet eğiliminde ailenin belirleyici faktörlerden biri olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Aile, bireyin toplumsallaşmaya başladığı ilk ortamıdır. Bu süreçte çocuğun aile deneyimi, yaşam boyu sürececek ilişki ve davranış örüntülerini şekillendirebilir. Sevgisiz, destek ve anlayıştan yoksun, baskıcı bir ortamda yetişen ve şiddete tanık olan çocukların psiko-sosyal gelişimi olumsuz olarak etkilenebileceğinden dolayı ileriki yıllarda toplumda birer şiddet uygulayıcı olarak yer edinebilirler (Üstün vd., 2007). Şiddet davranışına yönelik zihninde mantığa bürüne yaparak gerekçeler bulan çocuk ilerleyen zamanlarda şiddet davranışını normalleştirmeye devam edecektir. Örneğin şiddet davranışını anne babanın sinirli olmasına, yorulmasına ya da kendisini düşünmesine bağladığında ilerleyen zamanlarda kendisi de yorulunca, sinirlenince çevresine şiddet uygulama eğilimi artacaktır (Gözütok vd., 2007). Bu durum da bireyin şiddeti normalleştirmesine sebep olabilir.

Aile içinde şiddetin bir çözüm yöntemi olarak kullanıldığı veya çocuğun şiddete tanıklık ettiği durumlarda, çocuğun bu davranışları öğrenmesi ve model alması muhtemeldir. Bandura'nın (1997), sosyal öğrenme kuramına göre, çocuklar gözlem yoluyla şiddet içeren davranışları benimseyebilir ve bu davranışları ileriki yaşamlarında uygulayabilirler. Şiddetin normalleştirildiği bir aile ortamında büyüyen çocuklar, şiddeti bir sorun çözme yöntemi olarak görebilir ve bu bakış açısı onların yetişkinlik dönemindeki davranışlarına yansıyabilir. Bunun yanı sıra şiddet içeren, olumsuz aile deneyimi yaşayan bireylerin, duygusal düzenleme becerilerinin zayıfladığı, empati geliştirme kapasitelerinin azaldığı ve öfke kontrolü konusunda problemler yaşadığı görülmektedir (Avcı, 2006; Ünal, 2021). Bu durum, bireyin gelecekteki sosyal ilişkilerinde uyumsuz davranışlar sergilemesine ve şiddet eğilimlerini artırmasına neden olabilir. Bundan dolayı bireyleri yetiştiren ebeveynlerin içinde bulundukları durumlar çocuklar üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak etkiye sahiptir.

Alan yazın incelendiğinde ergenlerin şiddete yönelik tutumlarında etkili olabilecek bireysel faktörler incelenmiştir. Şiddete yönelik tutumlar üzerinde yapılan araştırmalar, dikkat eksikliği ve hiperaktivite (Hawkins vd., 2000; Zinnur Kılıç, 2012), depresyon (McCloskey ve Lichter, 2003), umutsuzluk ve bağlanma (Mamiyev, 2018) gibi bazı bireysel faktörlerin etkili olabileceğini göstermektedir. Bunun yanı sıra yapılan diğer araştırmalarda ise bireylerin öğrencisi oldukları bölüm ve sınıfı, okulda disiplin cezası alıp alamaması, okula düşük bağlanma, akademik başarının düşük olması gibi çevresel faktörlerin de şiddete yönelik tutumda etkili olabileceği yönünde bulgular elde edilmiştir (Dou vd., 2015; Hawkins vd., 2000; Üçüncü ve Özada Nazım, 2022; Zinnur Kılıç, 2012).

Ergenlerin şiddete yönelik tutumlarında etkili olabilecek ailesel faktörler açısından ise; ebeveyn tutumu (Deniz vd., 2018), aile içi iletişim ve ilişkiler (Avcı, 2006), ailenin eğitim düzeyi (Akman, 2013; Haskan, 2009), kardeş sayısı (Sancak, 2003), zararlı alışkanlıklar, cezaevi geçmişi (Haskan, 2009), aile içi şiddete maruz kalma (Gençoğlu vd., 2014), tutarsız ebeveyn yaklaşımları (Dou vd., 2015), ailenin ekonomik durumu (Williams vd., 2007), boşanmış aile (Akinsel, 2018, Mamiyev, 2018) gibi değişkenler incelenmiş ve şiddete yönelik tutumda risk faktörü oluşturabileceklerine ulaşılmıştır.

Literatürde, ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlük gibi ailesel faktörlerle nasıl şekillendiği konusunda sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu eksiklik, özellikle aile dinamiklerinin ve ebeveynlerin kişisel yaşantılarının ergenlerin şiddetle ilgili tutumlarını nasıl etkilediğine dair daha derinlemesine

bir anlayış geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu araştırma, anne ve babaların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin, ergenlerin şiddete yönelik tutumlarını nasıl etkilediğini ve ilişkilerde baba rolünün aracı etkisini incelemeyi amaçlamaktadır.

1.1. Aracı Modelin Geliştirilmesi

Ergenlik dönemi, bireyin kimlik gelişimi, duygusal düzenleme ve sosyal rollerle baş etme gibi birçok gelişimsel görevi yerine getirmeye çalıştığı kritik bir evredir. Bu süreçte ergenlerin tutumları, çevresel ve özellikle ailesel faktörlerden yoğun biçimde etkilenmektedir. Ebeveynlerin içsel süreçleri, aile dinamikleri, problem çözme becerileri ve belirsiz durumlara karşı olan toleransları, ergenlerin davranışlarına ve ebeveynlik yaklaşımlarına doğrudan yansımaktadır. Aile bireylerinin psikolojik özellikleri, çocuklarla kurulan ilişkinin kalitesini belirleyebilmekte; ebeveynlerin stres, kaygı ya da belirsizliğe karşı tolerans düzeyleri, çocukların tutum ve davranış örüntülerine şekil verebilmektedir (Skoranski ve Lunkenheimer, 2021). Nitekim çocukluk döneminde yaşanan deneyimlerin bireylerin yetişkinlikteki davranışları üzerinde kalıcı etkiler oluşturduğu ve bu etkilerin şiddet gibi olumsuz tutumları da yordayabileceği belirtilmektedir (Kılıç Çardak, 2022; Steinberg, 2005).

Araştırmada ele alınan temel kavramlardan biri olan belirsizliğe tahammülsüzlük, bireyin belirsiz ya da öngörülemez durumlar karşısında yüksek düzeyde stres yaşamasına neden olan bilişsel ve kişilik temelli bir eğilim olarak tanımlanmaktadır (Buhr ve Dugas, 2002). Literatürde, belirsizliğe tahammülsüzlüğün bireylerde anksiyete, olumsuz otomatik düşünceler, dürtüsellik ve uyumsuz başa çıkma stratejileriyle ilişkili olduğu; dolayısıyla bu durumun kişilerarası ilişkilere ve ebeveynlik biçimlerine de yansıdığı belirtilmektedir (Rosen et al., 2013; Sadeh ve Bredemeier, 2021).

Belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin yüksek olması, özellikle ebeveynlik davranışlarını etkileyerek çocuklara karşı kontrolcü, kaygılı ve tutarsız tutumların sergilenmesine yol açabilmektedir (Konstantellou et al., 2021; Li ve Song, 2024). Bu bağlamda, ergenlik dönemindeki çocukların şiddet gibi dışa vurumcu davranışlar göstermesinde, ebeveynlerin bu tür olumsuz duygularla başa çıkamaması dolaylı bir risk faktörü haline gelebilir. Nitekim Gorka ve arkadaşları (2018), belirsizliğe toleransı düşük bireylerin saldırgan davranışlara daha yatkın olabileceğini belirtmiştir.

1.1.1. Anne ve Babanın Belirsizliğe Tahammülsüzlüğü ile Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Araştırmalar, ergenlerin saldırganlık ve şiddete yönelik tutumlarının, büyük ölçüde aile içi dinamikler ve ebeveynlerin psikolojik özellikleriyle şekillendiğini ortaya koymaktadır (Hoeve vd., 2009; Trentacosta ve Shaw, 2009). Bu bağlamda, belirsizliğe tahammülsüzlük bireyin belirsiz, öngörülemez ya da kontrol dışı durumlara karşı geliştirdiği olumsuz bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkileri tanımlar (Buhr ve Dugas, 2002). Belirsizliğe tahammülsüzlük özellikle kaygı bozuklukları literatüründe sıkça ele alınan bir değişken olsa da, ebeveynlik bağlamında da etkili olabilir.

Annenin belirsizliğe tahammülsüzlüğü, çocukların duygusal düzenleme becerilerinin gelişimini etkileyebilir. Bowlby'nin (1988) bağlanma kuramına göre, çocukların erken dönem güvenli bağlanma geliştirmeleri, bakım verenin duygusal tutarlılığına ve stres karşısındaki tepkilerine bağlıdır. Annenin stres anlarında sergilediği tutarsız, öfkeli ya da kaçınan davranışlar, çocukta dışsal stresörlere karşı saldırganlık gibi dışa dönük davranışsal tepkilerin gelişmesine neden olabilir (Muris vd., 2010). Özellikle annelerin yoğun kaygı yaşadığı ve belirsizliğe tahammül edemediği durumlarda, çocuklar bu duygusal örüntüyü içselleştirerek çevrelerine karşı daha tepkisel ve tehdit algısına duyarlı hale gelebilir (Hudson ve Rapee, 2004). McLeod ve arkadaşları (2007) yaptığı bir meta-analiz, annelerin kaygı düzeyinin, çocuklarda gözlenen dışsallaştırma problemleriyle (örn. saldırganlık, davranış bozuklukları) anlamlı biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Öte yandan, babanın belirsizliğe tahammülsüzlüğü de çocuğun davranışsal gelişiminde belirleyici rol oynamaktadır. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında, babaların daha çok sınır koyan, yönlendiren ve dış dünya ile ilişki kurmayı modelleyen figürler olduğu kabul edilmektedir (Lamb, 2010). Bu bağlamda babanın stres karşısında sergilediği davranışlar, özellikle erkek çocuklar için bir model teşkil edebilir (Bandura, 1977). Babanın yüksek düzeyde bağımsızlığa tahammülsüzlüğe sahip olması, çocukta çevreyi tehdit edici ve kontrolsüz algılama eğilimini güçlendirebilir. Yapılan çalışmalar, babanın psikolojik stres düzeyinin, çocuklarda artan agresyon, öfke kontrol sorunları ve düşük öz düzenleme becerileriyle ilişkili olduğunu göstermektedir (Harold vd., 2013; Kane ve Garber, 2004).

Ayrıca, ebeveynlerin belirsizliğe toleranssızlığı yalnızca bireysel düzeyde değil, aile içi etkileşim örüntüleri bağlamında da çocukları etkileyebilmektedir. Sistem kuramına (Bowen,

1978) göre, aile bir bütün olarak işler ve bireylerin psikolojik özellikleri diğer aile üyeleri üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiler yaratır. Ebeveynlerden birinin belirsizlik karşısında gösterdiği disfonksiyonel tepkiler, çocukta da benzer baş etme biçimlerinin gelişmesine neden olabilir. Hudson ve arkadaşları (2008), özellikle anksiyeteye yatkın ebeveynlerin çocuklarının, stresli durumlarda daha fazla saldırganlık ve dürtüsellik gösterdiğini bulmuşlardır.

Sonuç olarak, hem annenin hem de babanın belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri, ergenin şiddet eğilimlerinin oluşumunda önemli birer psikolojik belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri, çocukların çevresel tehditleri algılama, stresle başa çıkma ve duygusal uyarılara tepki verme biçimlerini doğrudan etkileyebilmekte; bu da ergenlik döneminde şiddete yönelik tutumların temelini oluşturabilmektedir.

1.1.2. Anne Belirsizliğe Tahammülsüzlüğü ve Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkide Baba Belirsizliğe Tahammülsüzlüğünün Aracı Rolü

Türk toplumu, geçmişten gelen ve kültürel olarak ataerkil bir yapıya sahiptir; bu durum, aile içindeki dinamiklerde belirgin olarak yansımaktadır. (Kâğıtçıbaşı, 2010). Geleneksel otoriter aile yapılarında, babanın rolü genelde annenin rolünden daha baskın ve belirleyici olmaktadır. Baba, ailenin lideri, karar alan kişi ve dış dünyaya karşı temsilci olarak kabul edilmekte, anne ise ev işleri ve çocuk bakımıyla daha çok ilgilenen bir figür olarak görülmektedir (Özgüven, 2001). Bu rol dağılımı, çocukların gelişimi ve sosyal öğrenmelerinde babanın rolünü daha da önemli olabileceği düşünülmektedir.

Çocukların ilk öğrenme yaşantılarının aile ile birlikte olduğu düşünülürse anne ve babanın rol model olmakla birlikte temel öğrenmelerden de sorumlu olabileceği söylenebilir. Sosyal Rol Teorisi'ne göre, bireyler toplum içinde belirli roller üstlenir ve bu rollere uygun hareket ederler. Ailede ise ebeveynler, çocuklarına belli davranış biçimlerini ve tutumları örnek alarak öğretirler (Bandura, 1977). Geleneksel ataerkil ailelerde, baba, çocuğun sosyal normları, güç dinamikleri ve sorun çözme yöntemlerini öğrenmesinde önemli bir rol model olarak öne çıkar. Özellikle belirsizlik karşısında tahammülsüzlük gibi bilişsel ve duygusal özellikler söz konusu olduğunda, babanın bu duruma verdiği tepkiler, çocukların belirsizlikle başa çıkma stratejilerini ve böylelikle şiddet eğilimlerini etkileyebilir.

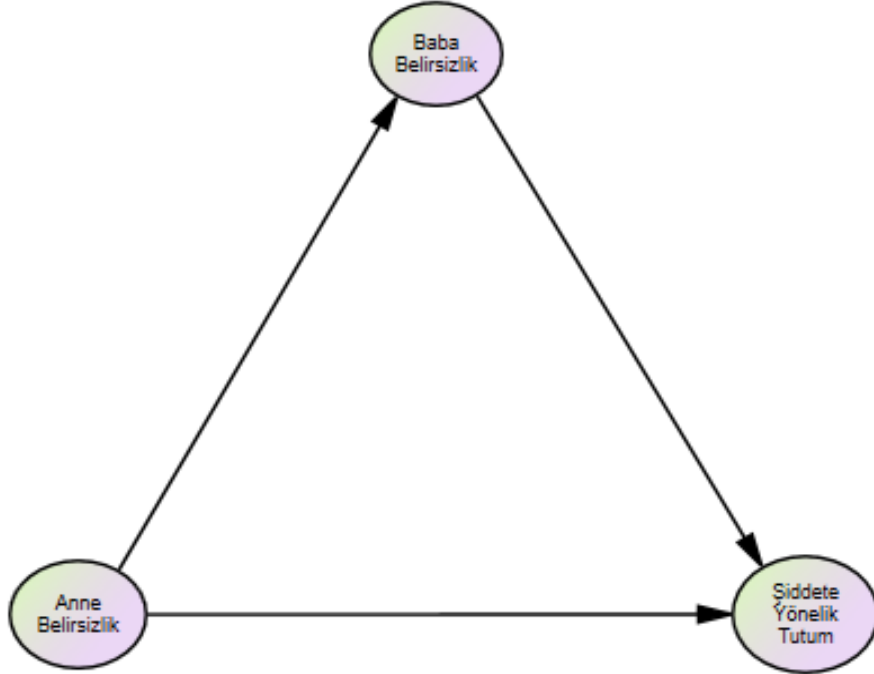
Araştırmalar, babanın ilgisiz veya zayıf bir figür olması durumunda çocukların belirsizliğe tahammülsüzlük seviyelerinin artabileceğini ve bunun daha agresif ya da şiddet eğilimli tutumlarla ilişkili olabileceğini ortaya koymaktadır (Patterson vd. , 1989). Bu bağlamda, babanın belirsizlikle ilgili tutumları, annenin tutumlarından daha belirleyici hale gelebilir, çünkü baba, geleneğe göre daha fazla otoriteyi temsil eden bir figürdür.

Yapısal Aile Teorisi, ailenin bir sistem olarak işlediğini ve bu sistemin sağlıklı bir şekilde devam etmesi için belirli bir hiyerarşie ve sınırlara ihtiyaç duyduğunu ileri sürer (Minuchin, 1974). Bu teoriye göre, aile içinde net ve işlevsel bir hiyerarşi olmalıdır; genellikle ebeveynler bu hiyerarşinin tepe noktasında yer alır. Türk aile yapısında ise bu hiyerarşi genellikle babanın liderliği doğrultusunda şekillenir. Yapısal Aile Teorisi çerçevesinde, babanın ailedeki öncelikli pozisyonu ve liderlik rolü, çocukların dünyayı algılayış tarzları ve problemlerle başa çıkma yöntemleri üzerinde önemli bir etki taşır.

Sonuç olarak, baba figürü sadece aile içindeki hiyerarşi açısından değil; aynı zamanda çocuğun şiddet eğilimlerini etkileyen sosyal ve duygusal bir aktör olarak da ön plana çıkar. Babanın belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi, özellikle otoriter aile yapıları içinde annenin etkilerini artıran veya değiştiren bir biçimde değerlendirilmelidir. Babanın sorunlu başa çıkma tarzları, ergenin şiddet eğilimlerini tahmin etmede aracılık eden bir rol üstlenebilir. Bu sebeple, bu bulgular doğrultusunda oluşturulmuş bir hipotez modeli sunulmuştur.

Şekil 1.

Hipotez Model

1.2. Problem Cümlesi

- Bu çalışmada, ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin ergenlerin şiddete yönelik tutumlarını nasıl etkilediği ve babaların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin bu ilişkideki aracılık rolü incelenmiştir. Bu çerçevede, genel olarak şu sorunun yanıtı aranmaktadır: "Annelerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri ile ergenlerin şiddete yönelik tutumları arasında baba belirsizliğe tahammülsüzlüğünün aracı rolü var mıdır?"

1.3.Alt Problemler

- Anne ve babaların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri ile ergenlerin şiddete yönelik tutumları arasında anlamlı ilişki var mıdır?

- Ergenlerin şiddete yönelik tutumları cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Ergenlerin şiddete yönelik tutumları, okulda disiplin cezası alıp almama durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Ergenlerin şiddete yönelik tutumları, sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.4. Araştırmanın Önemi

Ergenlerin şiddet eğilimleri, günümüz toplumlarının kritik sorunlarından biridir; bu eğilimler yalnızca bireyleri değil, toplumsal barışı ve güvenliği de tehdit etmektedir. Aile, ergenlerin davranışlarını şekillendiren en temel sosyal yapı olmasına rağmen, ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlüklerinin ergenlerin şiddete yönelik tutumlarına etkisi üzerine sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu çalışmanın önemi, ebeveynlerin belirsizliği tolere etme kapasitelerinin, ergenlerin şiddet eğilimlerini doğrudan ve dolaylı olarak nasıl etkilediğini araştırarak, aile dinamikleri ile ergen davranışları arasındaki köprüyü açıklamasıdır. Böylece, belirsizliğe karşı geliştirilen olumsuz başa çıkma stratejilerinin yalnızca birey üzerinde değil, ebeveynlik aracılığıyla nesilden nesile aktarılabilmesine dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda, araştırma hem bireysel psikolojik süreçlerin hem de aile temelli duygu aktarımının ergen davranışları üzerindeki etkisini bütüncül bir perspektifle inceleyerek, ergenlerde şiddet eğilimlerini azaltmaya yönelik etkili aile odaklı müdahalelerin geliştirilmesi için bilimsel temel oluşturmayı hedeflemektedir.

1.5. Araştırmanın Sayıtları

Bu araştırmanın uygulanması ve kavramsallaştırılmasına yönelik temel varsayımlar şu şekildedir;

1. Araştırmaya katılan bireyler ölçeklerde yer alan sorulara içtenlikle ve objektif olarak cevap vermişlerdir.
2. Katılımcılar, araştırmacının verdiği talimatları doğru bir şekilde anlamışlardır.

3. Veri toplama sürecinde, araştırmacının varlığının veya uygulama koşullarının, katılımcıların yanıtlarını etkilemediği varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada hem ebeveynlere hem öğrencilere anket uygulanmış ve veriler nicel yöntemlerle analiz edilmiştir. Bu da aşağıda belirtilen bazı sınırlılıkları beraberinde getirmiştir;

1. Araştırma kapsamında toplanan veriler, ergen katılımcılar için "Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği" ve ebeveynler için "Belirsizliğe Tahammülsüzlük" ölçeği ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın örnekleme, Sakarya ilinde yaşayan 311 ergen ve onların aileleri ile sınırlı kalmaktadır.
3. Çalışma hem anne hem de babasıyla birlikte yaşayan ergenleri kapsamaktadır. Tek ebeveynli ailelerden gelen öğrencilerin verileri, aile yapısının şiddet eğilimi ve belirsizliğe tahammülsüzlük üzerindeki etkilerini farklılaştırabileceği düşünüldüğünden çalışma dışı bırakılmıştır. Bu durum, farklı aile yapılarına ait etkilerin değerlendirilmesini kısıtlamaktadır.
4. Araştırmamız, kesitsel bir çalışma olduğu için elde edilen veriler belirli bir zaman dilimi ile sınırlıdır.
5. Araştırmada, sınıf düzeyi ve cinsiyet eşitliğine önem verilmesine rağmen, katılım oranında istenilen denge sağlanamamıştır.

1.7.Tanımlar

Ergenlik: Ergenlik, genellikle 10–12 yaşlarında başlayan ve 18–22 yaşlarına kadar sürebilen; bireyin hem fiziksel, bilişsel ve duygusal açıdan hızlı değişimler yaşadığı hem de kendisiyle ve çevresiyle çeşitli uyum sorunları yaşayabildiği kritik bir gelişim dönemidir (Santrock, 2012; Meydan, 2021). Bu çalışmada ise, ergenliğin orta döneminde yer alan, 15–18 yaş aralığındaki ve ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören bireyler incelenmiştir.

Belirsizliğe Tahammülsüzlük: Bireyin belirsiz ya da öngörülemeyen durumları tehdit edici algılayarak bu durumlara karşı olumsuz bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkiler verme eğilimidir (Sarıçam vd., 2014). Bu araştırmada belirsizliğe tahammülsüzlük, ebeveynlerin belirsiz durumlara karşı gösterdikleri tepkiler doğrultusunda, çocuklarıyla olan ilişkilerini ve ergenin şiddet eğilimlerini nasıl etkileyebileceği bağlamında ele alınmaktadır.

Şiddete Yönelik Tutum: Şiddete yönelik tutum, bireyin şiddet davranışını nasıl değerlendirdiğini, bu davranışı kabul etme, onaylama ya da reddetme biçimindeki eğilimlerini ifade eder. Bu tutumlar; bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlar içerir ve bireyin şiddeti ne ölçüde haklı ya da işlevsel gördüğünü yansıtır (Bandura, 1973; Anderson ve Bushman, 2002). Bu araştırmada şiddete yönelik tutum, ergenlerin fiziksel şiddeti güç kazanma, kendini ifade etme veya sorun çözme aracı olarak görme eğilimleri üzerinden değerlendirilmiştir. Ölçek; kaba kuvveti olumlayan, saldırgan davranışları haklı gören ve fiziksel şiddeti duygusal rahatlama aracı olarak kabul eden ifadeler aracılığıyla bu tutumu ölçmektedir.

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Ergenlik Dönemi

Ergenlik kelime olarak “*Adolescence*” yani büyüme ve olgunlaşma olarak tanımlanan bir gelişim dönemidir. Bu dönem ruhsal, fiziksel dalgalanmaların yaşanması ve keskin değişimlerin olması ile karakterize edilmektedir. Ergenlik döneminde birey bir yandan değişimlere ayak uydururken diğer yandan bireyselleşerek aileden ayrı bir kimlik oluşturmaya çalışmaktadır (Gander ve Gardiner, 2010). Derman (2008) ise ergenliğin, bireyin genç yetişkinliğe hazırlandığı, karşı cinsle ilişkiler geliştirdiği, aile ile çatışmalar yaşadığı ve sosyalleşme çabalarını içeren bir dönem olduğunu ve bu dönemde ergenlerin her birinin farklı bir gelişim seyri göstermesi sebebiyle net bir yaklaşım benimsenemediğini belirtmektedir.

Dünya sağlık örgütü (WHO) tarafından yapılan kategorilendirmede 10-19 yaşındaki bireyler adölesan çağında kabul edilirken, 15-24 yaşındaki bireyler genç olarak nitelendirilmektedir. UNESCO ise hayata atılmakta geç kalan, düzenini kuramamış 15-24 yaşındaki bireyleri ergen olarak kabul etmiştir. Görüldüğü üzere ergenlik dönemi ile ilgili sınırları belirli bir yaştan bahsedilememektedir.

2.1.1. Erken Ergenlik

Ergenlik sadece belirli bir dönemi değil bir dizi dönemler bütünü olarak değerlendirilmiştir (Steinberg, 2005). Bu evreler erken, orta, geç ergenlik olarak ele alınabilir. UNICEF, erken ergenliği 10-14 yaş arasındaki dönem olarak tanımlamıştır. Genel olarak bu dönemde ergenin dış görünüşü ile ilgili gelişmeler yaşanırken aynı zamanda üreme ile alakalı olgunlaşmalar da meydana gelmeye başlar. Hem erkeklerde hem de kızlarda genital bölge kılınmaları, bedenlerinin belirginleşmesi gibi ikincil cinsiyet özellikleri gözlemlenir (Koç, 2004). Erken ergenlik döneminde ani değişimler beraberinde uyum problemlerini de

getirebilmektedir. Bu dönemdeki gelişmelere uyum, bireysel farklılıklardan etkilenmektedir. Ergenliğe erkeklerden daha erken giren kızlarda yeme bozuklukları, benlik saygısının düşmesi, depresyon gibi sorunlar yaratırken erkeklerde ise ergenliğe erken girmenin ruh sağlığını olumlu etkilediği düşünülmektedir (Kaltiala-Heino vd., 2003, Şahin ve Çevener Özçelik, 2016). Dolayısı ile erken ergenlikte yaşanan bu uyum problemlerinin etkilerinin her birey ve her toplum için farklı olacağı söylenebilir.

2.1.2. Orta Ergenlik

14-17 yaşlarını içeren dönem orta ergenlik olarak adlandırmaktadır (Ernet, 2000). Bu dönemin en karakterize özellikler arasında; bireyde cinsel dürtüleri yönetme, kimlik oluşturma sancıları, artık bir birey olduğunu çevresine kanıtlama arzusu gelmektedir (Karabekiroğlu, 2014; Yavuzer, 2013). Orta ergenlik dönemindeki cinsel deneyimlerin ilerleyen zamanlarda ergenin karşı cinsle sağlıklı ilişkiler geliştirmesine yardımcı olacağı bilinmektedir (Uludağlı ve Sayıl, 2004). Ergenin aile, sosyal çevre ve bireyin gelişim ve değişimine dair anlayışlı yaklaşımı bireyin ilerleyen yaşlarındaki psikososyal uyumunu da destekleyici rol oynayabilir. Bu dönemdeki bir diğer gelişim görevi ise sağlıklı kimlik geliştirme sürecidir. Birey, artık aileden ayrışarak kendi kimliğini oluşturma sürecine girmektedir. Ailesi ve çevresine “Her şeyi yapabilirim, bana bir şey olmaz” anlayışı ile yaklaşmaktadırlar. Bu dönem, hem riskli davranışların ortaya çıkmasına yol açmakta hem de sağlıklı bir bireyselleşme için önemli adımlar atılmasını sağlamaktadır (Derman, 2008; Parlaz vd., 2012). Bu süreci sağlıklı bir şekilde geçiren ergenlerin, diğer gelişim görevlerini yerine getirmelerinin daha kolay hale gelebileceği düşünülebilir.

2.1.3. Geç Ergenlik

Geç Ergenlik, 18-21 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu dönemde bireyin, yetişkinlik dönemine özgü özellikleri kazanması, davranışlarının da bu özelliklerle tutarlı olması beklenir (Derman, 2008; Parlaz vd. 2012). Bu dönemin en belirgin özelliklerinden birisi bireyin çalkantılı kimlik edinme sürecinden sağlıklı bir şekilde özümseme yaparak kendi değerlerine ve yaşam biçimine uygun kimlik kazanmasıdır (Santrock, 2012). Ergenin geçmiş yaşantıları,

deneyimleri, kurulan özdeşimler ve diğer gelişim dönemlerindeki görevlerin gerçekleşip gerçekleşmemesi sağlıklı kimlik geliştirme sürecine katkı sağladığı düşünülmektedir (Derman, 2008). Ergen bu dönemde anlamlı ilişkiler kurmaya başlarken evlilik ve iş yaşamına uygun beceriler de geliştirir. Bireyin geç ergenlik döneminde bir yere bağlanma, anlamlı ilişkiler kurma ve ait olma duygusunu geliştirmesi beklenmektedir. Bu ilerleyen zamanlardaki sağlıklı ilişkiler için hassas bir rol oynamaktadır (Derman 2008). Eğer birey bu evredeki gelişim görevini yerine getiremezse bu anksiyete, depresyon gibi bazı psikiyatrik semptomlara neden olabilir (Paus, 2005). Özetle bireyin, bu dönemde daha gerçekçi düşünme yapısı oluşturduğu, toplum içindeki sosyal rolleri öğrenerek sağlıklı ilişki geliştirme sürecine girdiği, yetişkin kimliğini oluşturduğu söylenebilir.

2.1.4. Ergenlikte Fiziksel Gelişim

İnsanın döllenmesi itibari ile başlayan fiziksel gelişimin yaşam boyu devam ettiği söylenebilir. Ergenlik döneminde, hormonal gelişimlerle beraber bireylerin birincil ve ikincil cinsiyet özelliklerinin oluşması, kemik yapılarının değişmesi görülmektedir (Santrock, 2012). Bu dönemde ergenler üreme organlarındaki değişimle beraber kadın ve erkeğe ait olan fiziksel görünümüne sahip olmaya başlarlar (Malina, 2004; Santrock 2012). Aynı zamanda büyüme hormonu kız ve erkek bireylerde boyun uzaması, kas ve yağ oranında artışlar, iskelet yapısının değişmesine sebep olmaktadır (Darendeliler vd. 1990). Erken ergenlik döneminin ilk safhalarında yoğunlaşan fiziksel gelişim ile ergenlerin en büyük uğraşlarından birinin bedenlerindeki değişime uyum sağlama çabası olduğu söylenebilir. Bu gelişim ile ergenin zihnindeki beden imgesi cinsel olgunlaşmaya eşlik etmektedir. Bu da ergenin çocuklardan farklı olarak kadın ve erkek kimliği geliştirmesine zemin hazırlayan önemli etkenlerdendir (Derman, 2008).

2.1.5. Ergenlikte Bilişsel Gelişim

Ergenlik çağı birçok değişim ve gelişimi bünyesinde barındırmaktadır. Bu gelişimlerin bir seyir halinde ilerlediği söylenebilir. Bu dönemde bilişsel gelişimin temel kuramı J. Piaget'e aittir. Piaget bilişsel gelişimi sırasıyla duyuşsal motor dönem (0-2), işlem öncesi dönem (2-

7), somut işlemler dönemi (7-11) ve ergenlik dönemini içine alan soyut işlem dönemi (11 ve sonrası) olarak adlandırmıştır. Bireyler soyut işlem döneminde; rasyonel kararlar alabilir, analiz ve sentez yaparak değerlendirme yapabilirler (Dolgin, 2014; Gallatin, 1995). Ancak bu bir anda gerçekleşmenin aksine mantıksal düşünebilmeden hipotetik düşünmeye zamanla ilerleyen bir süreçtir. Soyut işlemler ile ergenler din, felsefe, ölüm gibi soyut kavramlar üzerine düşünmeye başlarlar (Derman, 2008). Bu da ergenin ailenin dışında da bir kimlik oluşturabileceği anlamı taşıyabilir.

2.1.6. Ergenlikte Duygusal Gelişim

Duygusal gelişimin yaşam boyu devam ettiği ve diğer gelişim alanları ile de bağlantılı olduğu söylenebilir. Ergenlik dönemindeki duygusal değişimlerin hızı ve dalgalanma seyri bu dönemi diğer dönemlerden farklılaştıran unsur olarak görülmektedir (Öztürk, 2013). Bu dönemdeki hormonal değişimler ve prefrontal lobun tam olgunlaşmamış olması duygusal tepkilerin yoğunluğunu artırabilir veya kontrolsüz tepkilere sebebiyet verebilir. Ergenlikte sıkça görülen duygusal iniş çıkışların kontrolünü tam olarak yapamayan ergen bu duyguları çevresine, ailesine yansıtmaktadır (Santrock, 2012). Duygusal ikircikler yaşayan ergenin ailesi, arkadaşları ve çevresi ile ilişkilerindeki gelişmeler bireyin benlik saygısını da olumlu olarak etkilemektedir (Koole ve Aldao, 2016). Berk (2008)'e göre ergenin, zamanla benliğindeki değişimleri dengeleyerek ilerleyen dönemlerde duygu durumunun güçlü ve sağlıklı formunu oluşturmaya başladığını belirtmektedir.

2.1.7. Ergenlikte Sosyal Gelişim

Ergenin duygu, düşünce, tutum, davranış, eylem, hedef ve beklentilerinin şekillenmesi, temel kişilik yapısı, ergenlik dönemine özgü psiko-sosyal dinamikler ve yaşadığı çevrenin sosyal, kültürel ve ekonomik koşulları ile yakından ilişkilidir (Şahin ve Çövenner Özçelik, 2016). Soyut işlemler dönemine doğru katedilen ilerlemelerle beraber ergen içselleştirdiği duygularla hareket etmeye ve aile merkezden uzaklaşarak yerini arkadaşlıklar almaya başlamaktadır (Yavuzer, 2005). Bu dönemde sosyal becerilerin, duygusal olgunluğun ve

sosyal rollerin gelişimi ergenin gelecekteki ilişkilerini ve toplum içindeki yerini etkiler (Ekşi, 1990).

Ergenlik döneminde bireyin ailesiyle olan bağlarını yeniden yapılandırırken, akran grupları ve diğer sosyal çevrelerle daha yoğun etkileşimlerde bulunduğu söylenebilir. Aile, bebeklikten yetişkinliğe kadar bireyi birçok açıdan etkilediği için oldukça önemlidir. Çocuğunun ihtiyaçlarına duyarlı, sağlıklı iletişim kanallarını kullanabilen, cesaretlendirici ve destekleyici bir yaklaşım sergileyebilen, çocuğun kendini ifade etmesine fırsat tanıyan ve olumlu davranışlarda örnek olabilen ailelerin çocuklarının, duygusal ve sosyal gelişimi olumlu olarak etkilenmektedir (Denham vd., 2002; Tuzgöl, 1998). Ergenlik döneminde en az aile kadar etkili olan bir diğer faktörün de akran grubu olduğu söylenebilir. Birey akran gruplarını gözlemler, dener ve yeni deneyimler kazanır. Ergen yaşlıların duygularını anlayarak kendi duygularını anlamlandırarak duygu repertuarını genişletebilir (Finkenauer, 2005). Bu dönemde aileden, akranlardan ve çevreden yeterli desteği göremeyen ergenin; duygularını düzenlemede güçlük çektiği, antisosyal davranışlar oluşturduğu, şiddet dilini kullanabildiği, yüksek riskli davranışlara başvurma olasılıklarının arttığı belirtilmektedir (Flonnelly vd., 2003). Bu çerçevede değerlendirildiğinde birçok değişimle beraber daha savunmasız ve kırılgan bir dönemde olan ergenin; zorluklarla başa çıkma kaynaklarını ailesi ve çevresinin oluşturduğu söylenebilir.

2.2. Şiddete Yönelik Tutum

Şiddet, insanoğlunun varlığından bu yana gelen, hayatın her alanında kendini gösterebilen bir olgu olarak karşımıza çıkar. Şiddete yönelik birçok tanım yapılmıştır. TDK (2016) ya göre şiddet; *“bireyin kendisi gibi düşünmeyen, kendisinden farklı olan insanlara, vurma, zarar verici davranış gösterme ve psikolojik baskıda bulunma”* olarak tanımlanırken, DSÖ, *“bir kişinin, kendisine, bir başkasına veya bir grup ya da topluluğa karşı, tehdit olarak ya da fiilen uyguladığı fiziksel güç ya da yetki kullanımıdır. Bu kullanım, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu veya yoksunlukla sonuçlanabilir ya da bu sonuçlara yol açma olasılığı taşır”* şeklinde tanımlamıştır (WHO, 2002). Şiddet olgusuna yönelik yapılan tanımların ortak noktası, “zarar verme” ve “kasıtlı eylem” gerektirmesidir. Bununla birlikte şiddet kavramını daha iyi anlayabilmek ve yorumlayabilmek için şiddetin türlerini bilmek

gerekmektedir. Şiddetin türleri yaygın olarak fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik şiddet şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Fiziksel şiddet; maruz kalan bireylerin vücutlarında acıya veya yaralanmalara sebep olan her türlü bilinçli davranışlar olarak tanımlanır. Bu tür eylemler, vurma, itme, tekmeleme gibi fiziksel temaslar yoluyla gerçekleşir ve mağdurun bedensel bütünlüğüne zarar vermeyi amaçlar. Sonuçları genellikle kısa ya da uzun süreli yaralanmalar, fiziksel acı ve travmalardır (Çetiner, 2006; DSÖ, 2022; Karakulak, 2018). Şiddetin gözle görülür olması sebebi ile akla ilk gelen fiziksel şiddet olsa da en az onun kadar zarar veren bir diğer şiddet türü ise duygusal şiddettir.

Duygusal şiddet; bireyi yalnızlaştırma, reddetme, yok sayma, bireye yönelik aşağılayıcı dil kullanma, ilgi ve sevgi göstermeme, suça yöneltme, psikolojik olarak tehdit altında hissetmesine sebep olma, yıldırma, sürekli eleştirerek gururu incitici davranışlarda bulunmak şeklinde tanımlanabilir (Karakulak, 2018; Koç, 2006; Polat, 2001). Bireyin duygusal olarak ihmali ile hakaret, küçük düşürücü ifadeleri içine alan sözel şiddet arasında net bir ayrımın olmadığı görülmektedir. Buradan hareketle şiddet içeren davranışlarının etkilerini birbirinden ayırmak ve zararın etkisini tek bir alanla sınırlı tutmak güçleşmektedir. Etkisi bakımından hem fiziksel hem duygusal olarak tahrip eden bir diğer şiddet türü ise cinsel şiddettir.

Cinsel şiddet; herhangi bir ortamda bireye yönelik istenmeyen cinsel davranışlarda bulunma, zorla ilişkiye girme, istenmeyen cinsel içerikli konuşmalar yapma, bireyin rızası olmadan cinsel içerikli görüntüye maruz bırakma şeklinde örneklendirilebilir (DSÖ, 2022; Karakulak, 2018). Bu şiddet türü bireylerin toplumsal baskıdan dolayı açığa vurmakta en çok çekindikleri o yüzden yıkıcı etkileri örtük görülen bir şiddet türüdür (Aygün, 2015).

Ekonomik şiddet ise; bir bireyin veya grubun ekonomik faaliyetlerini engellemeyi, temel hizmetlere erişimlerini kısıtlamayı ya da ekonomik olarak parçalanma yaratmayı amaçlayan saldırılarla tanımlanır. Ekonomik kaynakların kontrolünü ele geçirme ya da dağıtımını engelleme yoluyla bireyler veya topluluklar üzerinde baskı oluşturulabilir (Gözü Pirinçioğlu, 2020). Aynı zamanda çocuğun maddi olarak sömürülmesi ve kazanç elde etmek üzere zorla çalıştırılması da ekonomik şiddet kapsamında değerlendirilebilir (Günay, 2021; İldeniz, 2015).

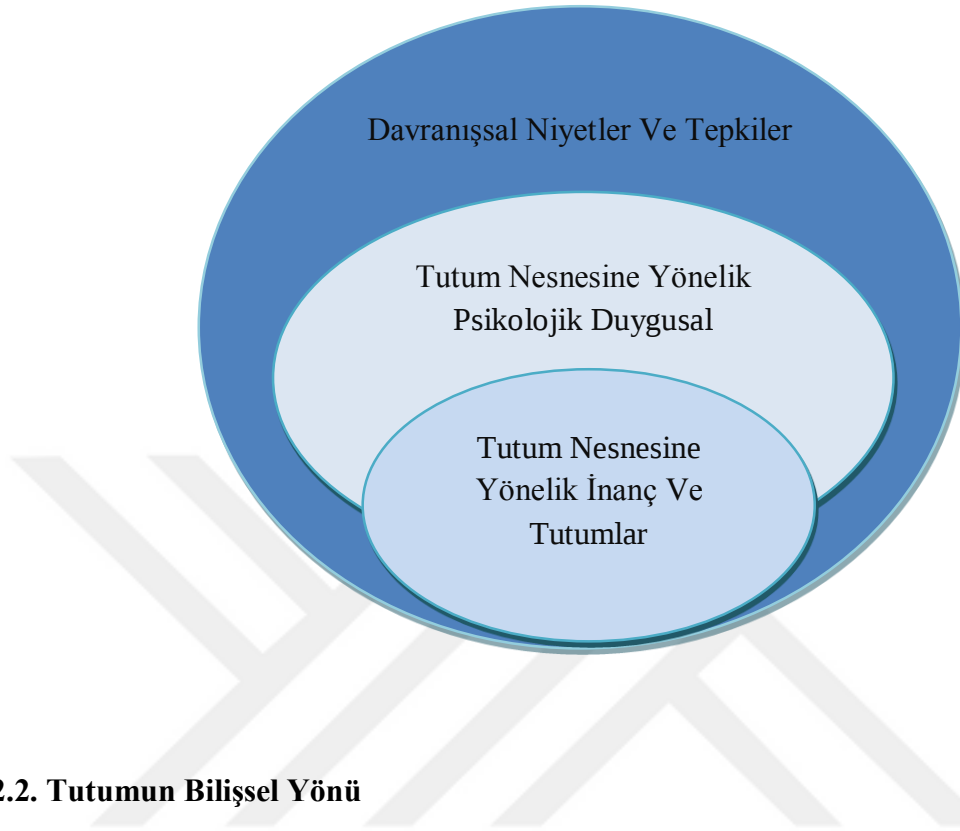
2.2.1 Şiddete Yönelik Tutumların Oluşumu ve Gelişimi

Bireylerin davranışlarına yön veren kavramlardan biri olan tutumu Allport (1935), bireyin bir nesne ya da duruma karşı genellikle organize olmuş, olumlu veya olumsuz duygu, düşünce ve davranışa yönelik tepkilerini öngörmeyi sağlayan, öğrenilmiş bir eğilim olarak tanımlar. Bir başka deyişle kalıtsal değıllerdir. Tutar (2016), tutumların kişisel deneyim, aile, sosyo-ekonomik çevre, eğitim, iletişim araçları gibi birçok kaynaktan beslenerek oluşabileceğini belirtmiştir. Tutumların bir öğrenme yaşantısı ile meydana gelmesinden dolayı öğrenilmiş her davranış gibi değışmesi mümkündür. Allport, tutumu bireyin davranışının zihinsel ve duygusal özellikleri ile içsel hazır bulunuşluğunun bir gelişimi olduğunu vurgular. Ajzen ve Fishbein (1977), tutumun geçmiş deneyimler, öğrenmeler ve sosyal etkileşimlerle şekillendiğini belirtmektedir. Gawronski ve Bodenhausen (2006) göre tutumlar, her zaman bilinçli şekilde meydana gelmeyebilirler. Örtük tutumlar olay ya da durumlara karşı bilinçsiz şekilde yapılan değıerlendirmeler olarak tanımlanmıştır. Her iki tutum türü de davranış öngörmektedir. Tavşancıl (2006)'ya göre ise tutum doğrudan ölçülemez ancak bireylerin tutumları davranış ve düşüncelerini yönlendirdiği gibi aynı zamanda karşılıklı bir ilişki içerisindeyler. Özetle bireylerin tutumlarına bakarak davranışa yönelik tahminde bulunulabileceği söylenebilir.

Tutumların bilişsel, duygusal ve davranışsal üç oluşturuç ögesi bulunmaktadır. Buna göre bir konu hakkındaki edinilen bilgiler tutumun zihinsel (bilişsel) yönünü, duruma yönelik yüklenilen olumlu/olumsuz/ nötr duygular duygusal yönü, nasıl yaklaşılacağını belirleyen şey ise davranışsal yönünü işaret etmektedir (İnceoğlu, 2011). Dolayısı ile tutumun oluşabilmesi için bu üç ögenin birlikte şekillenmesi gerektiği söylenebilir.

Şekil 2.

Tutumu Şekillendiren Biliş, Duygu, Davranış İlişkisi (Ajzen, 1991)

2.2.2. Tutumun Bilişsel Yönü

Bir tutumun bilişsel yönünün, o duruma atfedilen anlamlar ve önceden var olan şemalar tarafından belirlendiği söylenebilir. Bilişsel unsur, bireyin tutumunu şekillendiren temel bilgi ve inançlara dayanır. Bu inançlar, tutumların olumlu mu olumsuz mu olacağını belirleyen temel yapısal özelliklerdir. Tutumlarla ilgili bilişsel unsurlar, bireylerin kişisel deneyimlerinden kaynaklanabilir veya sosyal öğrenme, eğitim ve kitle iletişimi gibi dolaylı yollarla oluşabilir. Daha sonra edinilen bilgileri şemalarına entegre ederek, nesneye yönelik bir görüş geliştirirler (Tutar, 2016). Ajzen'e (1991) göre, gerçekleştirilecek bir nesne veya olayla ilgili değerlendirmeler, genellikle zaman içinde var olan bilgi ve inançlara dayanarak ifade edilir.

2.2.3. Tutumun Duygusal/ Duyuşsal Yönü

Bireyin olay/durumlara karşı nefret, kin gibi negatif duyguları olabileceği gibi sevgi, hoşlanma, beğenme gibi pozitif duyguları da olabilir. Bu duygular, tutumlara etki eden duygusal boyutları göstermektedir (Ajzen, 1991). Tutumun duygusal boyutu, açık bir şekilde nesneye yönelik sevgi ya da nefret ile ilgili sözel ifadeleri içerirken, bunun yanı sıra sözel olmayan yollarla da (jest ve mimikler) dile getirilebilir (Kayaoğlu, 2004). Duyuşsal boyut, tutumun diğer bileşenlerinden bağımsız olarak ortaya çıkmaz. Eğer bir tutum nesnesine karşı pozitif veya negatif duygular oluşmuşsa, bu daha önceki şemalarının yansımaları etkili olabilir. Ayrıca bu boyut, davranışsal öğeyi de şekillendirmektedir. Yani, davranış duyuşsal alanın gözlemlenebilir biçimini oluşturmaktadır. Aralarında bir sebep-sonuç ilişkisi bulunduğu söylenebilir (Tutar,2016).

2.2.4. Tutumun Davranışsal Yönü

Tutum ve davranış arasında karşılıklı bir etkileşimin olduğu söylenebilir. Davranışsal yön tutumun eyleme dönüşmüş halini ifade etmektedir. Birey davranışı oluşturmada önce bilişsel ve duyusal yönleri harekete geçirerek pozitif ya da negatif yönlü değerlendirme yaparak harekete geçer. Örneğin, bir kişinin belirli bir ürüne yönelik olumlu tutumu varsa, bu bireyin o ürününü satın almaya yöneldiğini gösterir. Bu bireylerin, deneyimlerine ve tutumlarına dayalı olarak, belirli koşullar altında nasıl bir davranış sergileyeceğine dair bir vizyon sağlar. Bu nedenle tutumların davranışsal boyutu, bireyin bir davranışı gerçekleştirme isteğiyle yakından ilişkilidir ve bu, bireyin davranışa yönelmesinde güçlü bir etkidir (Ajzen, 1991). Tutar (2016) ise, tutumların davranışsal bir ifadeye dönüşmemiş olsa bile her davranışların bir tutum içerdiğini belirtmiştir.

2.2.5. Ergenlerde Şiddete Yönelik Tutumları Etkileyen Faktörler

Şiddet olgusu karmaşık ve birçok etkene bağlı olan bir olgu olarak açıklanabilir. Bundan dolayı tek bir sebebe bağlamak doğru olmamakla birlikte şiddete neden olabilecek her bir

faktör belli düzeylerde etki etmektedir. Şiddet kavramını çok yönlü değerlendirmek faydalı olabilir.

Freud insan davranışlarının psikolojik dinamiklerini Eros ve Thanatos kavramları ile açıklamaktadır. Freud' a göre insan saldırganlık (thanatos) ve cinsellik (eros) ile dünyaya gelir ve bu iki içgüdü sürekli çatışma halindedir. Bu çatışmadan insan davranışlarını anlamak mümkün olabilir. Freud'a göre saldırganlık Thanatos'un önemli bir yansıması olarak açıklanmaktadır. Bireyin kendisine yönelik saldırganca içgüdüğü yaşam içgüdüğü tarafından bastırılır ve başka insanlara yönelik saldırgan ve yıkıcı tepkiler geliştirmesine sebep olur (Karahan ve Sardoğan, 2012).

Horney ise, bireyin kusurlu davranışlarının insan ilişkilerindeki problemlerden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Horney kişiliğin şekillenmesinde sosyal kültürel koşullar özellikle de çocukluk dönemindeki yaşantıların etkili olabileceğini savunmuştur. Çocukluk döneminde ailesinden yeteri sevgi göremeyen çocukların ailesine ve çevresine düşmanca hisler besleyebileceğini, çaresizlik duygularını ise sağlıklı stratejileri geliştirerek bunu diğer dönemlere de aktarabileceğini belirtmektedir (Karahan ve Sardoğan, 2012). Psikanalitik kurama göre şiddetin her ne kadar doğuştan geldiği belirtilse de çevre ile şekillenebildiği, savunma mekanizmaları ile yön değiştirilip yüceltilebileceği ya da bastırılabilirliği görüşü de ön plana çıkmaktadır.

Şiddete yönelik tutumları artıran ya da azaltan faktörleri ele alan yaklaşımlardan birinin sosyal öğrenme teorisi olduğu söylenebilir. Bu teoriye göre şiddet, nesilden nesile aktarılan ve gözlemlenerek öğrenilen bir davranıştır (Karğın, 2011). Trade'nin "taklit kanunlarına" dayanan bu teoriye göre bireyler, aile üyeleri, arkadaşlar ve öğretmenler aracılığıyla iyi ya da kötü davranışları öğrenirler. Çocuklar, ebeveynlerinin ve yakınlarının şiddet içeren davranışlarını gözlemleyerek bu davranışları model alır ve zamanla taklit ederler. (Bandura, 1973). Bu süreç, özellikle stresli durumlarda şiddetin bir sorun çözme yöntemi olarak kullanılmasına neden olur. Bandura'ya (1973) göre, kızgınlık ve şiddet, toplumsal açıdan önemli sonuçlar doğurabilen sosyal bir sorundur ve birçok yıkıcı olayın kaynağını oluşturur. Stith ve Farley (1993) tarafından yapılan çalışmada, şiddete maruz kalan çocuk veya ergenlerin ilerleyen zamanlarda kendi eşlerine, çevresindeki kişilere şiddet gösterme eğiliminin artabileceği tespit edilmiştir. Özgentürk ve arkadaşları (2012), şiddetin yanlış sorun çözme anlayışı olarak benimsenmiş olabileceğini belirtmişlerdir. Bireyler çevresinde rol model aldığı kişilerin yapıcı ve akılcı sorun çözme yaklaşımlarını gördükçe sorunlarını

doğru mekanizmalar ile çözebilir, aksi takdirde istemeden de olsa duygularını şiddet ile ifade etme ihtimalleri artacaktır.

Tarhan (2010), "Aile Okulu" adlı çalışmasında, ergenlik dönemindeki çocukların şiddete yönelmesinde ailelerin eğitim hatalarının etkisini vurgulamaktadır. Ebeveynler, çocuklarına yanlış örnek oluşturan davranışlar sergilediklerinde, bu durum çocukların doğru davranış biçimlerini öğrenememesine yol açar. Aile ortamında şiddet ve saldırganlıkla büyüyen çocukların, şiddet yanlısı tutumlar geliştirdiği gözlemlenmiştir. Genetik yatkınlık olsa da acımasızlık ve merhametsizlik gibi davranışların öğrenmeyle şekillendiği belirtilmektedir. Tarhan, ebeveynlerin sorunlarını kavga ile çözmesi durumunda, çocukların da benzer yöntemleri benimsediğini ifade etmektedir. Bu nedenle, ebeveynlerin çocuklarına doğru örnek olmaları, onların kişilik gelişimleri açısından kritik öneme sahiptir. Şiddetin öğrenme yoluyla aktarıldığı unutulmamalıdır. Bu bilgilerden hareketle ailesini rol model alan ergenin şiddet gösterme tutumlarında ailenin çok önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Şiddet davranışının anlaşılması için bireylerin içinde bulunduğu doğayı doğru tanımlamak önemlidir. Her bir bireyin ailevi, çevresel ve toplumsal özellikleri birbirinde farklıdır. Şiddete yönelik algılara kimi zaman medya, eğitimsizlik ve toplumsal algılar sebep olabilirken kimi zamanda yaşadığı psikiyatrik rahatsızlıklar, ailevi faktörler, aile içi iletişim ve ailede yaşanan çatışmalar gibi bireysel faktörler etkili olmaktadır (Ögel vd., 2006). Düzensiz aile ortamları, çatışma yüklü anne baba ilişkileri, çocuğun travmatik yaşantıları, riskli okul ve toplumsal riskler genci saldırganlığa itebilir. Aynı zamanda bireyin şiddet içeren tutumuna karşı ailenin katı ve cezalandırıcı yaklaşımı durumun daha da körüklenmesine sebep olabilir (İkiz, 2018; 434-403). Bir başka deyişle bireysel ve toplumsal bazı unsurlar şiddet davranışını tetikleyebilir veya arttırabilir.

2.3. Belirsizliğe Tahammülsüzlük

Belirsizliğe karşı tahammülsüzlük kavramı ilk olarak Frenkel-Brunswik (1949) tarafından, bireyin belirsizlik gösteren durumlara karşı gösterdiği yoğun sıkıntı halini tarif etmek, üzere kullanılmıştır. Bu kavramı Hofstede (1980) ise belirsizlik durumuna karşı insanın gösterdiği huzursuz hissetme hali olarak tanımlamıştır. Belirsizliğe tahammülsüzlüğü Buhr ve Dugas (2002) ise kişinin karşılaştığı belirsiz olay ve durumlara karşı olumsuz duygusal, bilişsel ve davranışsal tepki geliştirme yatkınlığı olarak tanımlamıştır. Kişilerin belirsizliğe

tahammülsüzlük düzeyleri artıkça bireylerin kaygı ve stres seviyelerinin arttığını bundan dolayı kaçınma davranışı gösterdiklerini elde etmişlerdir (Buhr ve Dugas 2002; Yıldız ve Güllü, 2018).

Budner (1962), belirsizliğin üç temel nedenden kaynaklandığını öne sürmektedir. İlk olarak, ipucu içermeyen yeni bir durum ile ilk karşılaşıldığında bu durum belirsizlik yaratabilir. İkinci olarak, bu ipuçları geleceğe dair daha karmaşık bir durum yaratabilir. Bu da bireydeki belirsizlik düşüncelerini tetikler. Son olarak ise, çelişkili veya belli belirsiz durumlar kişideki belirsizlik hissini artırır. Bu bağlamda, belirsiz durumlar yeni, karmaşık, öngörülemez, çözümü mümkün olmayan nitelikte olabilir. Buhr ve Dugas'a (2002) ise belirsizliğe tahammülsüzlüğü dört boyutta incelemiştir. Belirsizliğin kaygı ve üzüntü yarattığı, harekete geçme ve davranışı iyileştirmede bireylerin yetersizlik hissetmesine sebep olduğu, belirsiz durumların olumsuz olarak değerlendirildiği ve kaçınılmasının doğal olduğu ve belirsizliğin adil olmadığını belirtmiştir. Özetle belirsizlik yaratan durum ya da olaylar bireylerin iyi oluşunu engelleyebilir.

İnsan hayatı boyunca birçok belirsizlik durumu ile karşı karşıya kalabilir. Kişi karşılaştığı belirsizlik durumlarına karşı kaygı ve stres tepkileri gösterebilir. Carleton (2012) belirsizlik karşısında hissedilen bu duyguların herkes için geçerli olduğunu belirtmektedir. Ancak belirsizliğe karşı yüksek tahammülsüzlük, bireyin esnekliğini bozan, işlevselliği negatif yönde etkileyen güçlü inançlar taşımaktadır (Buhr ve Dugas 2002). Belirsizliğe tahammülsüzlüğü düşük olan bireyler belirsiz durumları normal ve geçici olarak algılamak, yüksek olan bireyler ise kabul edilemez şeklinde yorumlar (Öztürk, 2013). Bu şekilde bir düşünce bireylerin belirsiz durumlara karşı kaçınma tepkisi vermesine, eylemleri ertelemesine sebep olabilir (Buhr ve Dugas, 2002). Aynı zamanda birey, belirsizliğin yarattığı huzursuzluk veren duygulardan kaçınma tepkisi olarak saldırganlık, alkol tüketimi, uyuşturucu kullanımı gibi risk alma davranışlarında bulunma ihtimali artabilir (Sadeh ve Bredemeier, 2021).

2.3.1. Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Kuramsal Bakış Açısı ile Değerlendirilmesi

İnsanoğlunun varoluşsal sancılarını ve anlamlı yaşamlar kurma üzerine yapılandırılan varoluşçu terapi, belirsizliğe pozitif anlamlar yüklemektedir. Varoluşçu yaklaşım; hayatın her alanında belirsizlik olduğunu bu belirsizliğin yaşamı zenginleştiren, bireyin yeni

yaşantılar deneyimlemesini sağlayan yani özetle varoluşsal kaygı yaratan bir kavram olarak ele almaktadır. Jean-Paul Sartre’a göre, belirsizliğe tahammül zor bir duygudur çünkü beraberinde kaygı yaratır. Ancak bu belirsizlikler seçimler yapma özgürlüğünü beraberinde getirmekte ve bireyin potansiyelini açığa çıkarmaktadır (Karahan ve Sardoğan, 2012; Karaırmak ve Gökmenoğlu, 2020).

Gestalt terapi, insan beyninin denge ve bütünlük aradığını, bütünün parçadan daha anlamlı olduğunu savunmaktadırlar. Öğrenme, algı süreçlerini Pragnaz yasaları ile açıklamaya çalışan Gestalt terapistleri, tamamlanmamış belirsizlik içeren yapıları zihnin bir bütün olarak algılamaya çalıştığını, böylelikle belirsizliğin yarattığı kaygıdan kurtulma eğiliminde olduğunu belirtmektedirler (Karahan ve Sardoğan, 2012; Seligman ve Reichenberg, 2012).

İnsanı hem akılcı hem de mantık dışı düşünen bir varlık olarak ele alan akılcı duygusal terapi yaklaşımı bireyin belirsizliğe tahammülsüzlüğünün sebebini mantık dışı düşünce ve inanç süreçlerinden ileri geldiğini savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre *“olaylar benim istediğim şekilde olmaması berbat ve felaket bir durumdur”* şeklindeki düşünce yaklaşımı belirsizliği kontrol altına alma isteği doğurmaktadır (Karahan ve Sardoğan, 2012. Syf. 304).

Akılcı duygusal terapi ile benzer yaklaşım sergileyen bilişsel terapi ekolü ise psikolojik sorunların kaynağını, bireylerin bilişsel süreçlerindeki otomatik düşünce yapılarına, ara inançlara ve bilişsel çarpıtmalara dayandırmaktadır. Belirsizlik durumunda ise eğer birey *“Her şeyi kontrol “Her şey mükemmel gitmek zorunda”* şeklinde bilişsel çarpıtmalar içeren düşünce yapılarına sahip olursa bu durum psikopatoloji yaratabilir (Karahan ve Sardoğan, 2012. Syf. 329).

Psikanalitik bakış açısına göre ise belirsizlik bireyde ego bütünlüğünü tehdit eden bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayışa göre belirsizliğe tahammülsüzlük ile başa çıkamayan birey, savunma mekanizmalarını devreye sokarak belirsizliğin yarattığı anskiyeteden kurtulmaya çalışmak istemektedir. Örneğin geleceğin belirsizliği karşısında birey yadsıma (inkâr) ya da bastırma (inkâr) savunma mekanizmalarını kullanarak kaygılarından uzaklaşmaya çalışabilir. Savunma mekanizmalarına sürekli başvurulması ise uyumu bozabilir ve nevrozların oluşmasına sebebiyet verebilir. Bu bağlamda değerlendirildiğine bireylerin belirsizliğe karşı toleransını geliştirme çabalarının, yaşamda ortaya çıkabilecek zorluklarla mücadelede kolaylaştırıcı bir rol oynayabileceği söylenebilir (Karahan ve Sardoğan, 2012; Seligman ve Reichenberg, 2012).

2.4. İlgili Araştırmalar

2.4.1. Şiddete Yönelik Tutum ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Son zamanlarda toplumda, şiddet davranışlarına yönelik bir artışın gözlemlendiği söylenebilir. Bireylerin ve toplumların şiddet olgusuna yönelik tutumlarını anlamak önlemler almada önemli etkilere sahip olabilir. Literatürde şiddet davranışı üzerine yapılan çalışmaların başında Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı gelmektedir. Bandura şiddetin model alma yoluyla öğrenildiğini, doğuştan gelen bir durum olmadığını ifade etmiştir (Bandura, 1997). Şiddet davranışının ortaya çıkmasında birçok etken etkili olsa da bireyi dünya ile temasını başlatan, bireyin model aldığı aile faktörünün, ebeveyn tutumlarının ve aile içi ilişkilerinin etkisinin büyük olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle şiddete yönelik tutumlara yönelik yapılan araştırmalarda aile, çevre ve bireysel faktörler incelenmiştir.

Literatür incelendiğinde şiddet davranışının nedenleri arasında, aile içi ilişkilerinin, ailedeki iletişimin ve sevgisiz, baskıcı ortamların etkisinin yüksek olduğunu elde edilmiştir (Álvarez-García, 2016; Deniz vd., 2018; Karaboğa, 2018). Benzer şekilde Avcı (2006) araştırmasında, şiddet davranışını aileye ilişkin faktörler bağlamında ele almış ve ailelerin problem çözme, iletişim becerileri, duygusal tepki gösterme, rollerin dağılımı, davranış kontrolü, yeterli ilgiyi sağlama ve genel aile işlevleri açısından yetersizlikler yaşadığını ortaya koymuştur. Ülkemizde şiddet ve aile bağlamında yapılan diğer araştırmalarda ise; şiddete yönelik tutumda annenin eğitim düzeyinin etkili olduğunu ancak babanın eğitim düzeyinin etkili olmadığı elde etmiştir (Akman, 2013; Gençoğlu vd., 2014). Şiddeti, ailesel faktörler bakımından inceleyen bir diğer araştırmada ise, ailesinde alkol bağımlılığı ve cezaevi geçmişi bulunan ailelerin çocuklarında şiddet eğiliminin diğerlerine oranla anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. Babanın gelir getirici bir işte çalışması çocukların şiddete yönelik tutumunda etkiliyken annenininki ise anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Benzer şekilde ailenin gelir durumu, anne babanın eğitim düzeyi ve kardeş sayısı ergenlerin şiddet eğiliminde farklılığa yol açmamıştır (Haskan, 2009). Kulakçı Altıntaş ve Ayaz Alkaya (2019), annesi çalışan, babası ilkokuldan az eğitilmiş olan, geliri giderlerinden az olan ve aile içi şiddete maruz kalan öğrencilerin daha fazla şiddete eğilimli olduğunu elde etmişlerdir. Özetle şiddete yönelik tutumların incelendiği araştırmalarda aile dinamiklerinin öneminin vurgulandığı görülmektedir.

McCloskey ve Lichter (2003) aile içi şiddete tanık olan ailelerden gelen bireylerin akranlarına, flörtlerine ve ilerleyen yaşlarda ise ebeveynlerine yönelik şiddet davranışları sergilediklerini elde etmişlerdir. Ayrıca bu bireylerin ergenlik döneminde de daha fazla depresyon yaşadıkları tespit edilmiştir. Sancak (2023), yürüttüğü çalışmada öğrencilerin ailedeki ilişkileri nasıl algıladığı, anne-babanın eğitim seviyesi, kardeş sayısı, zararlı alışkanlıkları, maddi durumu, öğrencisi olunan bölüm ve sınıf değişkenleri ile şiddete yönelik tutumları arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Alan yazında şiddete yönelik tutum ve ebeveyn yaklaşımlarını ele alan çalışmalar mevcuttur. Anne babalarını ilgisiz ve otoriter olarak algılayan çocukların, ebeveynlerini destekleyici olarak niteleyen çocuklara kıyasla tutumlarının daha olumlu olduğu elde edilmiştir (Seven Artuksüer, 2022; Yılmaz, 2021; Yönet vd., 2016; Yüksel ve Tambağ, 2021). Bu yönüyle tutumlar üzerinde; sosyo-ekonomik çevre, aile ve bireysel değişkenlerin etkili olabileceği düşünülmektedir.

Gençoğlu ve arkadaşları (2014), şiddete yönelik eğilimin anne baba değişkenleri açısından incelemiş ve literatürdeki “*şiddette kuşaklararası geçiş*” kavramı ile benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Anne ve babadan şiddet gören, ilk çocuk olan ergenlerin şiddete yönelik eğilimlerinin pozitif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özetle şiddete maruz kalan çocukların, şiddet göstermelerini kolaylaştığını gösterebilir.

Ergenlerde şiddet kullanımını bireysel ve ailesel faktörler açısından değerlendiren Zinnur Kılıç (2012), okulda şiddete yönelik davranışlar gösteren ergenlerin aile içi şiddet yaşantıları, kendilik algısı ve kendilik değeri açısından farklılaşmadığı; şiddet davranışı gösteren ergenlerde ise okul başarısı düşük ve DEHB belirtilerinin daha yüksek seviyede olduğu görülmüştür. Ergenler üzerine benzer nitelikte araştırma gerçekleştiren Siyez ve Kaya (2010) şiddete yönelik tutumlar üzerinde; cinsiyet, algılanan akademik başarı, duygusal ve davranışsal sorunlar, DEHB ve akran sorunları değişkenlerinin etkisini araştırmıştır. Değişkenlerin tamamının şiddete yönelik tutumu yordadığını, davranış problemi olan ergenlerin şiddet eğiliminin oldukça yüksek ve anlamlı bir ilişki gösterdiği elde etmiştir. Çalışmalar şiddete yönelik tutum ve davranışlar üzerinde birçok değişkenin etkili olabileceğini göstermiştir.

Nunes ve arkadaşları (2022) çalışmada şiddete yönelik tutumun şiddet davranışını yordadığını deneysel olarak test ederek anlamlı bir ilişki elde etmişlerdir. Benzer şekilde okuldaki şiddet davranışlar ile tutum arasındaki ilişkinin incelendiği bir diğer araştırmada da şiddete yönelik tutumun şiddet davranışı üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğunu elde

etmiştir (Gellman ve Delucia-Waack, 2006). Bu yönüyle değerlendirildiğinde, şiddete yönelik olumlu tutuma sahip ergenler, şiddet konusunda risk grubunda görülebilir.

Okul ortamı ve yaşantılarının da şiddet davranışları üzerinde belirleyici olabilir. Düşük sosyoekonomik düzeydeki bölgelerde yer alan okullarda daha homojen grupların varlığı olumsuz ortamları destekleyerek öğrencilerin benzer yıkıcı ve şiddete yönelik tutum geliştirme ihtimalini artırdığı vurgulanmıştır (Bradshaw vd., (2009). Üçüncü ve Özada Nazım (2022), gerçekleştirdikleri araştırmada erkeklerin kızlara oranla daha fazla saldırgan davranış sergilediklerini elde etmişlerdir. Ayrıca okullarda disiplin cezası alan öğrencilerin diğer öğrencilere oranla daha fazla saldırgan davranışlar sergileyebileceğini belirtmişlerdir. Özetle okul ikliminin ve bulunan sosyal bağlamın ergenlerin duygularını ifade ediş biçimleri ve davranışsal gelişimi üzerinde belirleyici bir role sahip olduğunu gösterebilir.

Yapılan araştırmaların daha çok ebeveyn tutumlarının, aile dinamiklerinin ve rollerinin ergen üzerindeki etkilerini incelendiği söylenebilir. Ancak tutumlar üzerinde çocuğu yetiştiren ebeveynin, bireysel özelliklerinin etkilerini araştıran çok az çalışmaya rastlanmıştır. Ebeveynlerin duygu durumlarının ve ruh sağlığının şiddet davranışlarına etkisini hem anne hem de babadan alınan veriler ile araştırılmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.4.2. Belirsizliğe Tahammülsüzlük ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Bireylerin belirsiz durumlara karşı gösterdiği yoğun kaygı, stres ve huzursuz hissetme ruh halini tanımlayan belirsizliğe tahammülsüzlük ile ilgili birçok çalışma literatürde yer almaktadır. Tahammülsüzlüğün bireylerin ruh sağlığını etkilediği, şiddet davranışları ile ilişkili olabileceğini gösteren çalışmalar mevcuttur. Ancak ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin ergenlerin duygu, durum ve tutumlarına yansımalarını inceleyen çalışmalara rastlanmasa da belirsiz durumlara karşı tahammülsüzlük düzeyinin artmasının etkilerini ortaya koyan araştırmalar mevcuttur.

Geçgin ve Sahranç (2017), yapmış olduğu araştırmada belirsizliğe tahammülsüzlüğün kişilerin psikolojik iyi oluş hallerini negatif yönde anlamlı ilişki tespit etmiştir. Benzer şekilde Turan Torun (2023) de belirsizliğe tahammülsüzlüğün bireylerin mutluluk düzeyi ve psikolojik iyi oluşu ile ilişkili olduğunu elde etmiştir. Uluslararası çok merkezli örneklemeler üzerinde gerçekleştirilen bir başka araştırmada ise belirsizliğe tahammülsüzlüğün

depresyon, anksiyete ve paranoyatif düşünceler üzerinde etkili olabileceği belirtilmiştir (Morris vd., 2024). Kelso ve Gros (2024) ise belirsizliğin stres, travma sonrası stres bozukluğu, depresif duygu durumuna yol açabileceğini belirtmektedir. Özetle belirsizliğin yarattığı huzursuzluk ve gerginliğin bireylerin psikolojik sağlığı üzerinde yıkıcı bir etki yaratabileceği söylenebilir.

Öztürk'ün (2013), bireyler tarafından ailenin sağlıksız algılanması ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Buradan hareketle ailenin işlevini bozulması, iletişimin sağlıksız olması, aile katılımının az ya da tam tersine fazla olması bireylerde belirsizlik oluşmakta ve bu durum bireylerin kaygı, depresyon gibi duygu durum bozukluklarını meydana getirebilmektedir.

Gökçay ve Şimşekli (2023) ise belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ile şiddet arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulguları belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ile şiddet arasında bireylerin belirsizliğe tahammülsüzlüğü arttıkça şiddet içerikli tutumların da arttığı ve anlamlı düzeyde yordadığı elde edilmiştir. Benzer şekilde COVID-19 pandemi sürecinde partnerler arası ilişki ile belirsizliğe tahammülsüzlüğün yarattığı gerginlik üzerine yapılan bir başka araştırmada belirsizlik ile şiddetin arttığına yönelik bulgular elde edilmiştir (Bell vd., 2021). Aynı zamanda, belirsizliğe tahammülsüzlüğün bireylerin kaygı ve ilişkisel bağımlılıklarını artırabileceği ve bundan dolayı da şiddet davranışları gibi birçok davranış problemlerini meydana getirebileceğini belirtmektedir (Momene vd., 2022). Özetle belirsizliğin şiddet davranışların yordayıcısı olabileceği sonucu elde edilebilir.

Belirsizliğe tahammülsüzlüğün duygusal bağımlılık ile hem psikolojik hem de fiziksel şiddet arasında aracılık etkisinin olduğu elde edilmiştir. Yani bir başka deyişle şiddet olgusu belirsizliğe tahammülsüzlük ve duygusal bağımlılık arasındaki ilişkiyi artırmakta ya da etkileyici bir rol oynamaktadır. Fracalanza ve arkadaşları (2014), yaygın anksiyete bozukluğu olan bireylerin yüksek düzeyde öfke belirtisi gösterdiğini ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün ise bu ilişkiye anlamlı düzeyde aracılık etkisi gösterdiğini elde etmişlerdir. Ayrıca bir başka çalışmada ise saldırganlık ve narsizim düzeyi arttıkça belirsizliğe tahammülsüzlüğün arttığı ve aralarındaki bu ilişkide aracı rolünün olduğu elde edilmiştir (Kim ve Barry, 2023).

Çelik ve arkadaşları (2021) belirsizliğe tahammülsüzlüğün tekrarlayan düşünceler, travma sonrası stres belirtileri ve saldırganlık ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, bu değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkisini etkileyen aracılık rolü de tespit edilmiştir. Gorka ve ekibi (2018), belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi yüksek bireylerin, düzenleyici nöral

mekanizmaları aktive etmekte zorluk yaşadığını ve bunun sonucunda saldırgan davranışlara yatkınlığın artabileceğini ortaya koymuştur.

Demir ve Epli (2024) ise, ebeveyn kabul red ölçeğinin alt boyutları ile belirsizliğe tahammülsüzlüğün alt boyutları arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Diğer bir deyişle, bireylerin ebeveynlerine yönelik olumlu veya olumsuz algıları ile belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasındaki ilişki belirgin bir şekilde ortaya konmuştur. Bir başka çalışmada ise belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin, algılanan ebeveynlik stilleri ve endişe farklılıkları üzerindeki aracılık etkisi incelenmiştir. Ebeveynlik profilleri destekleyici, ilgisiz, sert ve son derece sert olarak sınıflandırılmıştır. Araştırma bulguları, destekleyici ebeveynlik profilinin en düşük belirsizlik seviyesine sahip olduğunu göstermektedir. Bu çalışma, çocukların endişe ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerine dair araştırmaların ebeveynlik faktörleri üzerinden yürütülmesinin önemini vurgulamaktadır (Shen vd., 2020).

Son olarak, Schlager (2023) gerçekleştirdiği çalışmada belirsiz durumların, belirsizliğe tahammülsüzlüğün saldırganlığın önemli bir yordayıcısı olduğunu ve bireylerin saldırganlık düzeyini artırabileceğini tespit etmiştir. Ayrıca, bu ilişkinin cinsiyete göre değiştiği ancak yaşın bu etkileşimde belirleyici bir faktör olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Bu bilgilerden hareketle belirsizliğe tahammülsüzlüğün bireyler üzerinde kaygı, ruminatif düşünceler, saldırganlık, öfke, ilişki problemleri yaratabileceği söylenebilir. Ancak çocuğa bakım veren ebeveynlerin belirsiz durumlarla karşı toleransı ya da yaklaşımının ergene dolaylı yansımalarını inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Şiddetin beslendiği kaynakların çeşitli olması dolayısı ile çok yönlü değerlendirmelerin alınabilecek önlemler için belirleyici olabileceği söylenebilir. Bu açıdan değerlendirildiği araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı ve aile temelli yaklaşımlarda önemli olabileceği düşünülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemine, verileri toplamada kullanılan ölçme araçlarına, çalışma gurubuna, verilerin toplanma sürecine ve verileri analiz etmek için kullanılan tekniklere yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada nicel araştırma yönteminin ilişkisel (korelasyonel) araştırma modeli kullanılmıştır. Korelasyonel araştırma desenlerinde temel amaç, bir ya da daha fazla değişken arasındaki değişimlerin neden sonuç ilişkisi gözetilmeksizin incelenmesidir (Büyüköztürk vd., 2021). Araştırmada ergenlerin şiddete yönelik tutumu ile ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlüğü demografik özellikleri (cinsiyet, sınıf düzeyi, disiplin cezası alma durumu) arasındaki ilişkiler ilişkisel tarama modeli ile incelenmiştir. Aynı zamanda bu yöntemle, değişkenlerden birine ait veriler ışığında araştırmadaki diğer değişkenlerdeki durumlarının tahmin edilmesi sağlanmaktadır (Christensen vd., 2015).

Bu çalışmada, ergenlerin şiddete yönelik tutumları ile annelerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi arasındaki ilişki, babaların belirsizliğe tahammülsüzlüğünün aracı rolü üzerine odaklanarak IBM SPSS AMOS 26 yazılımında oluşturulan aracılık modeliyle incelenmiştir. AMOS, karmaşık model tabanlı hipotezlerin görsel bir ara yüzle kurulmasına olanak tanıyarak, model uyum indekslerini değerlendirip analiz etmeyi mümkün kılmaktadır (Kline, 2011; Byrne, 2016).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Sakarya ili Hendek ve Akyazı ilçeleri ile Ankara ili Mamak ilçesinde bulunan Anadolu Lisesi, Meslek Lisesi, Fen Lisesi ve İmam Hatip Lisesi'nden öğrenim gören 311 öğrenci ile

onların ebeveynlerinden oluşmaktadır. Katılımcılar 9., 10., 11. ve 12. sınıf düzeylerinden seçilmiş olup, örnekleme 201'i kız, 110'u erkek öğrencidir. Annelerin yaş aralığı 30-57 iken; babaların 30-64 arasında değişmektedir. Çalışma kapsamında uygulanan ölçeği hem anne hem de babası yanıtlayan ergenlerin verileri dahil edilmiştir; tek ebeveynli aile yapısına sahip ya da anne veya babasından birinin çeşitli nedenlerle bulunmadığı öğrencilerin verileri çalışma grubuna dâhil edilmemiştir.

3.3. Ölçme Araçları

Araştırmada ergenlerin şiddete yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla “Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği” (EK-1) kullanılmıştır. Ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlüğü ile ilgili veriler “Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (EK-2)” ile toplanmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin bilgi ve açıklamalar aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Ergenler İçin Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği

Çetin (2011) tarafından geliştirilen, geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan bu ölçek 10 madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 5'li likert tipi (1=hiç katılmıyorum, 2= katılmıyorum, 3= kararsızım, 4= katılıyorum, 5=tamamen katılıyorum) şeklinde derecelendirilmiştir. Öleğkten alınabilecek en yüksek puan 50, en düşük puan ise 10'dur. Öleğkten alınan puan arttıkça ergenlerin şiddete yönelik tutumları olumlu olarak artmakta yani şiddet davranışını benimsemekte ve onaylamaktadır. Öleğkte ters madde bulunmamaktadır. Faktör analizleri sonucunda öleğğin toplam varyansının %43,826 olarak bulunmuştur. Öleğkteki maddelerin madde toplam korelasyon değerleri .47 ile .67 arasında değişmektedir. Bu da öleğkteki maddelerin, birbirini ve öleğğin tümünü yüksek korelasyonla temsil ettiğini göstermektedir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre, maddelerin standartize değerleri 0.52 ile 0.74 arasında değişmekte ve t değerleri ise 12.37 ile 19.11 arasında gözlemlenmektedir. Bu da öleğkteki maddeler ile ilgili faktörlerin geçerli olduğu ve bu standartize çözümleme değerinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Öleğğin tek boyutlu bir yapıya sahip olup olmadığını uygulanan Doğrulayıcı faktör analizine ilişkin uyum indeksleri şu şekildedir; $X^2= 116.44$, $SD= 35$, $RMR= 0.037$, $SRMR= 0.037$, $GFI=$

0.96, *AGFI*= 0.94, *CFI*= 0.95, *IFI*= 0.91, *RFI*= 0.91, *RMSEA*= 0.06. Değerler ölçeğin tek boyutlu bir yapıya sahip olduğunu kanıtlar düzeydedir. Ölçek uygulandıktan sonra güvenilirliğini test etmek için Cronbach Alpha değeri hesaplanmış ve güvenilirlik katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Bu da ölçeğin güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

3.3.2. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği

Carleton ve arkadaşları (2007) tarafından geliştirilen ölçek Sarıçam (2017) ve arkadaşları tarafından Türkçeye uyarlanmış, yetişkinler üzerinde geçerlik güvenirlik çalışmalarını tamamlamışlardır. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12) kısa formu, 12 sorudan oluşmakta ve 5'li likert tipi “(1) Bana Hiç Uygun Değil (5) Bana Çok Uygun” şeklinde derecelendirilmektedir. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 60 en düşük puan ise 12’ dir. Alınan puan yükseldikçe belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi artarken, ölçekten alınan puan düştükçe ise belirsizliğe tahammülsüzlük azalmaktadır. Ölçek ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı olmak üzere 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Hem alt boyutlara göre hem de toplam puan vermektedir. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeğinin yapı geçerliliği için yapılan faktör analizinde uyum indeksleri şu şekildedir; $\chi^2= 147.20$, *SD*= 48, *RMSEA*= .073, *CFI*= .95, *IFI*= .95, *GFI*= .94, *SRMR*=.046. Bu indeksler ölçeğin kabul edilebilir uyum ve geçerliliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin faktör yükleri .55 ile .87 arasında değişmekte olup; Cronbach alfa iç tutarlık güvenirlik katsayısı ölçeğin bütünü için .88, engelleyici kaygı alt boyutu için .77, ileriye yönelik kaygı alt boyutu için .84 olarak bulunmuştur. Test tekrar test güvenirliği için yapılan analizler sonucunda ise korelasyon katsayısı ölçeğin bütünü için .74, ileriye yönelik kaygı alt boyutu için .75, engelleyici kaygı alt boyutu için .71 olarak bulunmuştur. Ölçeğin düzeltilmiş maddelerin toplam korelasyonları .42 ile .68 arasında değişim göstermektedir.

Araştırmada kullanılan ölçeğin iç tutarlılığı, anne ve baba gruplarında ayrı ayrı hesaplanmıştır. Ölçeğin anne grubundaki Cronbach Alpha katsayısı .81, baba grubundaki katsayısı ise .83 olarak bulunmuştur. Bu değerler, ölçeğin her iki grupta da yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmaya katılan ergen grubuna “Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği”, aynı ergen grubunun hem anne hem babasına ise “Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12)” uygulanmış ve demografik özelliklerine ilişkin bilgiler ise kişisel bilgi formu ile toplanmıştır.

Uygulama Sakarya Üniversitesi Etik Kurul Onayı geldikten sonra araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Örneklemeye dahil edilen liselerin okul yönetiminden izin almış ve veriler kâğıt kalem usulü ile toplamıştır. Gönüllülük esasına dayanarak belirlenen ergenlere uygulanacak form için veli izni alınmış sonra araştırmaya katılan veli ve ergene formlar dağıtılmıştır. Araştırmacı hem ergen hem veli grubuna kendini tanıtarak araştırmada kullanılacak olan verilerin araştırma dışında paylaşılmayacağını taahhüt etmiştir. Ergen ve veli formlarının karışmaması için kod ad/ sayı verilebileceğini ancak isim gibi tanıtıcı bir bilgi yazmalarına gerek olmadığı belirtilmiştir. 1113 tane veli ve ergen ölçeği birlikte dağıtılmış bunlardan 613 tanesi araştırmacıya geri gelmiştir. Bu ölçeklerden 302 tanesi eksik bilgi içerdiğinden dolayı elenerek 311 tanesi araştırmaya dahil edilebilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Bu çalışma, ergenlerin şiddete yönelik tutumları ile ebeveynlerin (anne ve baba) belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasındaki ilişkinin kapsamlı bir şekilde incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırmanın temelinde, anne ve babanın duygu durumunun ergen davranışları üzerindeki etkisinin ortaya konulması bulunmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen çalışmanın verileri IBM SPSS Statistics 24.0 paket programı ile bilgisayar ortamında analiz edilmiştir.

Ergenlerin şiddete yönelik tutumları ile anne ve baba belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasındaki ilişki korelasyon analizi ile incelenmiştir. Bu analiz, ilgili değişkenler arasındaki doğrusal ilişkilerin yönü ve gücünü ortaya koyarak, temel varsayımların sağlam bir temele oturtulmasını sağlamıştır. İki değişken arasındaki korelasyon katsayısı, 30'dan küçükse düşük, .30 ile .70 arasında ise orta, .70'ten büyük olduğunda ise yüksek düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir (Köklü ve ark., 2007).

Ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının cinsiyet ve disiplin cezası alma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Verilerin analizinde, bağımsız değişken düzeyinin ikiden fazla olduğu sınıf düzeyinin şiddete yönelik tutum üzerindeki etkisini incelemek amacıyla tek yönlü Anova testi gerçekleştirilmiştir. Farklı gruplar arasındaki varyans homojenliği göz önünde bulundurularak, Tukey-HSD analizi ile farklılaşmanın hangi gruba yönelik olduğu belirlenmiştir.

Aracılık modeli ve AMOS analizi ile ergenlerin şiddete yönelik tutum düzeyi ile ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasındaki ilişkinin, aracı (mediatör) etkisinin incelenmesi amacıyla uygulanmıştır. AMOS yazılımı kullanılarak geliştirilen aracılık modelinin uyum indeksleri (X²/Sd, RMSEA, CFI, GFI, AGFI, IFI) değerlendirilmiş; böylece modelin veriyle uyumu ve geçerliliği test edilmiştir. Bu aşama, ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin, ergenlerin şiddete yönelik tutumlarına dolaylı yoldan ne ölçüde etki ettiğinin belirlenmesine olanak tanımaktadır.

Tablo 1

Betimsel İstatistik Sonuçları

	Min	Max	$\bar{X}$	SS	Basıklık	Çarpıklık
Ergen Şiddet Ölçeği	11	50	24.94	7.95	.509	-.161
Anne Belirsizliğe Tahammülsüzlük	16	58	35.74	9.51	.162	-.584
Baba Belirsizliğe Tahammülsüzlük	13	60	35.57	9.84	.028	-.638

N=735

Tablo 1'in incelenmesi sonucunda, çarpıklık değerinin -0. 63 ile -0. 16, basıklık değerinin ise 0. 50 ile 0. 28 arasında değiştiği görülmüştür. Bu bulgular, Tabachnick ve Fidell (2013) tarafından belirlenen kriterlere dayanarak, çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 1.5 aralığında olması durumunun veri grubunun normal dağılıma uyduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, veri setinin normal dağılıma yakın bir yapıya sahip olduğunu, uç değerlerin analiz sonucuna etki değerinin zayıf olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 1’deki diğer veriler, araştırmaya katılan ergenlerin şiddetle ilgili tutumlarını ortaya koymaktadır. Bu ölçekte en yüksek puan 50, en düşük puan ise 10 olarak belirlenmiştir. Elde edilen verilerin aritmetik ortalaması 24.94, standart sapması ise 7,95 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar, ergenlerin şiddete karşı tutumlarının genellikle orta düzeyde seyrettiğini göstermektedir. En düşük ve en yüksek puanlar göz önünde bulundurulduğunda, ergenlerin bu tutumlarının aşırı uçlardan uzak ve orta seviyelerde yoğunlaştığı söylenebilir.

Tablo 1’in diğer dikkat çekici bulgularından biri, belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyine ilişkin değerlendirmelerdir. Bu ölçüt, anne ve baba için ayrı ayrı incelenmiştir. Annenin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyine dair verilerde aritmetik ortalama 35.74 ve standart sapma 9.51 olarak belirlenmiştir. Aritmetik ortalamanın ölçekteki orta değer olan 36’ya oldukça yakın olması, annelerin belirsizliğe tahammülsüzlük seviyesinin orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Ayrıca, annelerin bu ölçekteki tutumlarının dağılımı, standart sapmanın büyüklüğünden de anlaşılacağı üzere, orta düzeyde bir çeşitlilik sergilemektedir.

Babaların belirsizliğe tahammülsüzlük seviyesi ise annelerle benzer bir düzeyde kalmaktadır. Aritmetik ortalama 35.57, standart sapma ise 9.84 olarak saptanmıştır. Bu sonuçlar, babaların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin annelere çok yakın olduğunu ve bu seviyenin orta düzeyde yoğunlaştığını göstermektedir. Hem anne hem de baba için elde edilen benzer sonuçlar, belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin her iki ebeveyn için de orta düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bulgular, şiddetle ilgili tutumlar ile belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin genel anlamda orta seviyelerde yoğunlaştığını ve verilerin çoğunun ortalama etrafında toplandığını göstermektedir. Ayrıca, her iki ölçek için de normal dağılıma yakın bir yapı gözlemlenmiş olup, bu durum verilerin genellikle aşırı uç noktalarından uzak olduğunu ve çoğunluğun orta seviyelerde yoğunlaştığını desteklemektedir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmada toplanan veriler yapısal eşitlik modeli kurulmadan önce korelasyon analizine tabi tutulmuş ve sonuçlar Tablo 2’ de sunulmuştur. Yapılan korelasyon analizi sonuçlarıyla ergenlerin şiddete yönelik tutum düzeyi ile ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri belirlenerek yapısal eşitlik modeli kurularak modelin uyum indeksleri değerlendirilmiştir. Oluşturulan modelde, gizil (latent) değişkenler olarak şiddete yönelik tutum ve anne belirsizliğe tahammülsüzlük belirlenmiştir. Buna karşılık, baba belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi, aracı (mediatör) değişken olarak tanımlanmıştır.

Araştırmada ergenlerin şiddete karşı tutumları ile ebeveynlerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasındaki ilişki Pearson Kolerasyon analizi ile incelenmiş elde edilen bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2

Korelasyon Analizi Sonucu

	1	2	3
Ergen Şiddet Ölçeği	1		
Anne Belirsizliğe Tahammülsüzlük	.217**	1	
Baba Belirsizliğe Tahammülsüzlük	.234**	.447**	1

** $p < .01$, * $p < .05$

Tablo 2 incelendiğinde ergenlerin şiddete yönelik tutumları ve anne belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır ($p < .01$, $r = .21$) Bulgulardan hareketle annelerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arttıkça ergenlerin şiddetle ilgili tutumları pozitif bir değişim gösterme eğiliminde olduğu söylenebilir. Yani,

annelerin belirsizliğe tahammülsüzlük seviyeleri yükseldikçe, ergenlerin şiddetle ilgili tutumları da daha olumlu hale gelmektedir. Bunun anlamı, annelerin belirsizliğe karşı daha az hoşgörü gösterdiklerinde, ergenlerin şiddetle ilgili tutumları daha fazla kabul edilebilir hale gelebilir

Ergen şiddete yönelik tutumları ile babaların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasında da zayıf düzeyde pozitif bir ilişki vardır ($r = .23$ $p < .01$). Babaların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin, ergenlerin şiddete yönelik eğilimlerini olumlu bir şekilde artırdığı söylenebilir. Diğer bir deyişle, ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlükleri arttıkça, ergenlerin şiddet davranışlarını benimseme veya onaylama eğiliminde bir artış gözlemlenebilir. Bu bulgular çerçevesinde, ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin, ergenlerin şiddet davranışlarını kabullenme veya onaylama eğilimlerini artırabileceği öne sürülebilir. Özellikle annelerin ve babaların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri yüksek olduğunda, ergenlerin şiddetle ilgili tutum ve davranışları daha olumsuz bir şekilde etkilenebilir. Bu durum, aile içindeki ebeveyn tutumlarının, ergenlerin şiddetle ilgili tutum ve davranışları üzerindeki etkisine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Tablodan hareketle anne ve baba belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki vardır ($r = .44$, $p < .01$). Bu orta düzeydeki ilişki, her iki ebeveynin benzer şekilde belirsizlikle başa çıkma eğilimleri olduğunu gösteriyor. Bu durumda, ebeveynlerin belirsizlik durumlarına karşı benzer tutumlar sergileyebileceği ya da birbirinin tahammülsüzlük düzeylerinden etkilenebileceklerini gösterebilir.

Ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla t testi uygulanmıştır. Sonuçları Tablo 3' de gösterilmiştir.

Tablo 3

Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin t Testi Sonucu

Değişken	Kategori	N	$\bar{X}$	SS	t Testi			
					Levene Test (F)	t	SD	p
Ergen Şiddet Ölçeği	Kadın	201	24.09	7.16	12.919	-2.387	184.63	.01
	Erkek	110	26.48	9.05				

Tablo 3’ de sunulan t testi sonucuna göre ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür ($p < .05$). Erkeklerin şiddete yönelik tutum düzeyi puan ortalamaları ($\bar{X} = 26.48$, $SS = 9.05$) kadınların puan ortalamalarından ($\bar{X} = 24.09$, $SS = 7.16$) yüksek olduğu elde edilmiştir. Bu bulgudan hareketle erkeklerin şiddet davranışlarını meşrulaştırma ve benimseme düzeyinin kadınlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Elde edilen bulgular, cinsiyete göre şiddet davranışlarının farklılaşmasında toplumsal cinsiyet rollerinin önemli bir etkisinin olduğunu gösterebilir. Toplumda erkeklerin genellikle güçlü, dominant ve koruyucu figürler olarak algılanması, çocukluk döneminden itibaren erkek çocukları için şiddetin güç ve otorite sembolü olarak normalleşmesine yol açabilir. Bu durum, erkeklerin şiddeti daha meşru ve doğal bir davranış olarak görmelerine sebep olabilir ve sonuç olarak şiddete yönelik benimseme düzeylerinin artmasına neden olur. Kadınlar ise tarihsel olarak pasif ve korunması gereken bireyler olarak tasvir edilmiş, toplumsal cinsiyet normları gereği şiddetle karşılaştıklarında duygusal tepkiler verme veya şiddetten kaçınma stratejileri geliştirme eğiliminde olmuşlardır. Bu nedenle, kadınların şiddet konusuna daha eleştirel ve mesafeli bir yaklaşım sergilemeleri, duygu temelli tepkiler ve görünmez şiddet (psikolojik şiddet veya pasif agresyon) gibi stratejilere yönelme eğilimlerini artırabilir.

Ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının disiplin cezası alma durumuna göre değişip değişmediğini test etmek amacıyla t testi ile uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4’ de gösterilmiştir.

Tablo 4

Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumlarının Disiplin Cezası Alma Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin t Testi Sonucu

						t Testi		
Değişken	Kategori	N	$\bar{X}$	SS	Levene Test (F)	t	SD	p
Ergen Şiddet Ölçeği	Disiplin Cezası Aldı	29	31.59	7.91	.023	4.907	33.60	.00
	Disiplin Cezası Almadı	282	24.25	7.65				

Tablo 4’ de sunulan t testi sonucuna göre ergenlerin şiddete yönelik tutumları okulda disiplin cezası alıp almama durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür ($p < .05$). Disiplin cezası alan bireylerin şiddete yönelik tutum düzeyi puan ortalamaları ($\bar{X} = 31.59$, $SS = 7.91$) almayanların puan ortalamalarından ($\bar{X} = 24.25$, $SS = 7.65$) yüksek olduğu elde edilmiştir. Buradan hareketle disiplin cezası alan bireylerin şiddeti normalleştirme düzeyinin disiplin cezası almayan ergen bireylere göre daha fazla olduğu görülmüştür.

Ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının, bulundukları sınıf seviyesine ortalama ve standart sapmalarına yönelik bulgular Tablo 5’ de gösterilmiştir.

Tablo 5

Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumlarının Sınıf Düzeyine Göre Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Sınıf Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS
9.sınıf	149	26.91	7.88
10.sınıf	44	24.86	8.32
11.sınıf	86	22.85	7.59
12.sınıf	32	21.44	6.20
Toplam	311	24.94	7.95

Tablo 5'te görüldüğü gibi ergenlerin şiddete yönelik tutumları ergenlerin lisede bulunduğu sınıf düzeyi ortalamalarının değişiklik gösterdiği görülmektedir. Bu ortalamaların önemli bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmek istenmiştir. Bu amaçla, ilk önce puanların varyanslarının homojen olup olmadığı Levene testi ile belirlenmiştir. Levene testine göre varyansların homojen olması ($p = .32$) nedeniyle tek yönlü anova testi yapılmıştır.

Tablo 6

Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumlarının Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Tek Yönlü Anova Testi Sonucu

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Gruplar Arası	1344.519	3	448.173	7.53	.001
Gruplar İçi	18257.686	307	59.471		Önemli
Toplam	19602.206	310			p<.001

Tablo 6’da yer alan bulgulara göre ergenlerin şiddete yönelik tutumlarına ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık görülmektedir [$F_{(3,307)} = 7.53, p < .001$]. Bulgular, ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının sınıf düzeyine göre farklılaştığını göstermektedir. Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere Tukey- HSD testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7

Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumlarının Sınıf Düzeylerine Göre Değişimine İlişkin Tukey-HSD Testi Sonuçları

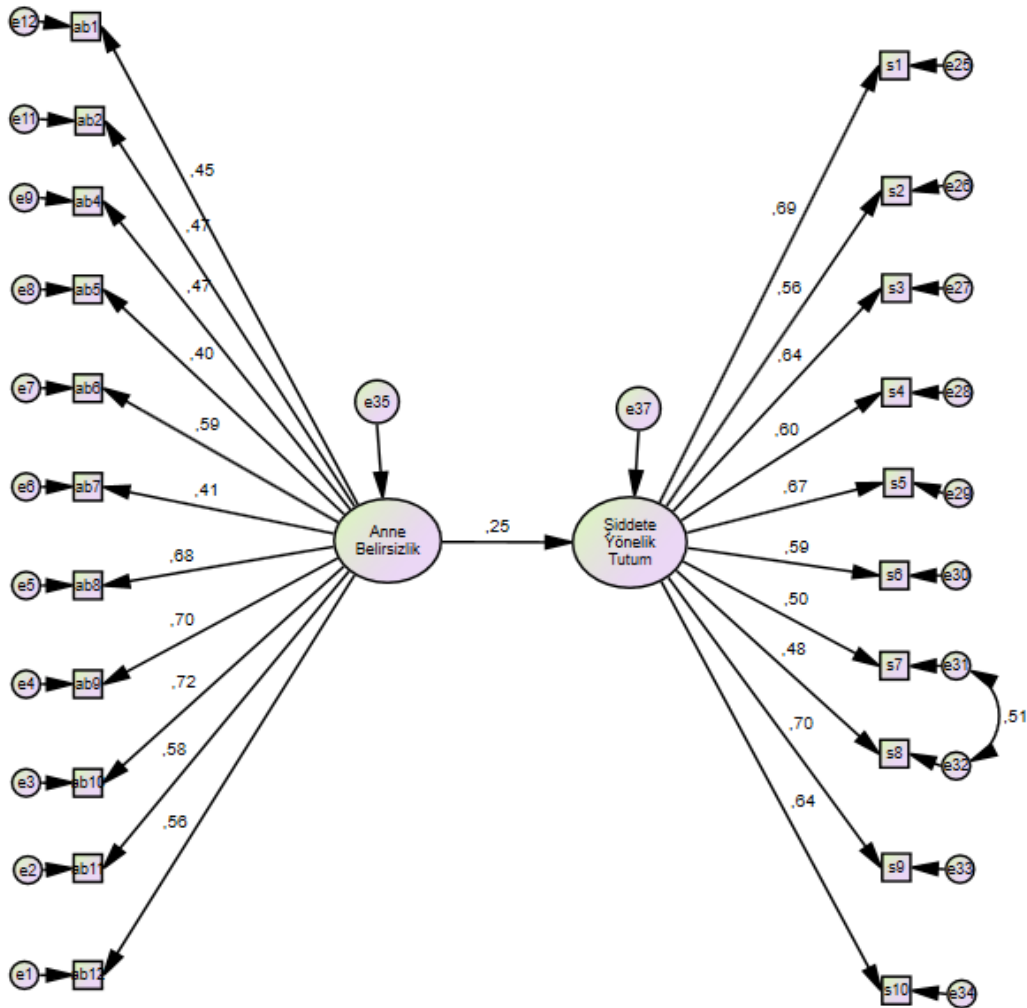
Sınıf Düzeyi	9. Sınıf	10.Sınıf	11.Sınıf	12. Sınıf
9. Sınıf	-	2.04	4.05*	5.47*
10. Sınıf	-	-	2.00	3.42
11. Sınıf	-	-	-	1.41
12. Sınıf	-	-	-	-
p<.001				

Araştırmaya katılan ergenlerin şiddete yönelik tutumun hangi sınıf düzeyleri arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan Tukey-HSD testi sonucunda 9. Sınıf öğrencilerinin şiddete yönelik tutum puanlarının ($\bar{X}$ = 26.91) 11. Sınıf öğrencileri ($\bar{X}$ =22.85) ile 12. Sınıf öğrencilerinin şiddete yönelik tutum puanları ($\bar{X}$ = 21.44) arasında anlamlı bir fark elde edilmiştir ($p < .001$). Diğer olası karşılaştırmalarda ise herhangi bir fark tespit edilememiştir.

Araştırmanın hipotezlerinden olan “H1: Annelerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri, ergenlerin şiddete yönelik tutumları üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.” hipotezini test amacıyla geliştirilen modele yönelik diyagram Şekil 3’ de sunulmuştur.

Şekil 3

Anne Belirsizlik Düzeyinin Ergenlerde Şiddete Yönelik Tutumu Yordama Düzeyi

Anne belirsizlik düzeyinin ergenlerde şiddete yönelik tutumu yordama düzeyine ilişkin Şekil'3 de yer alan diyagram incelendiğinde, anne belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin ergenlerin şiddete yönelik tutumunu istatistiksel olarak pozitif ve orta düzeyde yordamaktadır ($\beta = .25$; $p < .01$). Diğer bir ifadeyle, annelerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri yükseldikçe, ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının da artma eğiliminde olduğu söylenebilir.

Elde edilen modele ilişkin uyum indeksleri Tablo 8' de incelenmiştir

Tablo 8

Uyum İndekslerine İlişkin Kabul Aralıkları ve Aracı Model Testinden Elde Edilen Uyum İndeksleri

İndeskler	Mükemmel uyum sınırı	Kabul edilebilir uyum sınırı	Model indeksleri	Sonuç
X^2/Sd	0-2.5	≤ 5	1.67	Mükemmel
RMSEA	$\leq .05$	$\leq .08$	.05	Mükemmel
CFI	$\geq .95$	$\geq .90$	.90	Kabul Edilebilir
GFI	$\geq .90$	$\geq .85$	.87	Kabul Edilebilir
AGFI	$\geq .90$	$\geq .85$	.85	Kabul Edilebilir
IFI	$\geq .95$	$\geq .90$	.90	Kabul Edilebilir

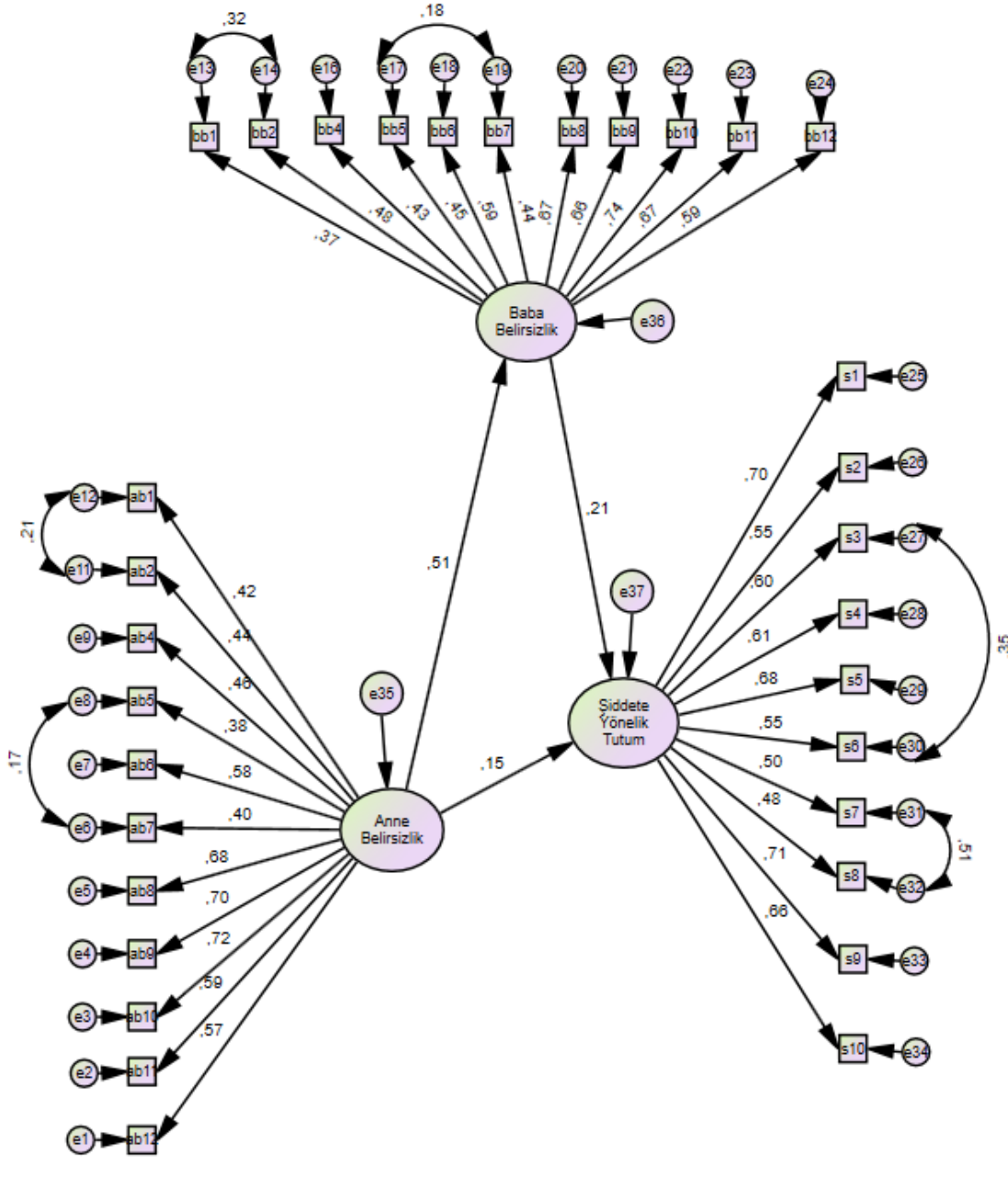
Tablo 9' de uyum indekslerine ilişkin kabul aralıkları ve aracı model testinden elde edilen uyum indeksleri belirtilmiştir. Uyum indeksi değerleri literatürde belirtilen kabul aralıkları çerçevesinde değerlendirildiğinde modelin iyi ya da kabul edilebilir bir uyum gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. $X^2/SD = 1.67$, $RMSEA = .05$, $GFI = .87$, $AGFI = .85$, $CFI = .90$ $IFI =$

.91 Analizde, modelin başlangıç uyum indekslerini iyileştirmek amacıyla ikili hata terimleri (e-31-e-32) arasında kovaryanslar oluşturulmuştur. Ayrıca ebeveynlere uygulanan belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeğinin 3. maddesine ait faktör yükünün .30'un altında olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, ilgili maddenin söz konusu yapıyı yetersiz bir şekilde temsil ettiğini ve dolayısıyla modelin bütünlüğünü olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir (Byrne, 2016). Literatürde, faktör yükü değerlerinin 0. 40'ın altında olması, maddelerin yapıyı temsil etme gücünün zayıf olduğunu belirtmesi açısından dikkat çekicidir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Bu nedenle, söz konusu madde modelden çıkarılmış ve analiz yeniden gerçekleştirilmiştir. Madde çıkarımı sonrasında modelin uyum indekslerinde belirgin bir iyileşme gözlemlenmiş ve elde edilen model daha anlamlı hale gelmiştir.

Annelerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri ve ergenlerin şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişkide, babaların belirsizliğe tahammülsüzlüğünün aracılık rolünü test etmek amacıyla oluşturulan aracı model sonucu Şekil 4'te sunulmuştur.

Şekil 4

Aracı Model Testi Sonucu

Modele aracı değişken olarak tanımlanan baba belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin dahil edilmesiyle ortaya çıkan diyagramda gösterilen regresyon ağırlıkları istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .001$). Anne belirsizliğe tahammülsüzlük şiddete yönelik tutumu yordamıştır ($\beta = 0.15$; $p < .001$). Aracı değişken olan baba belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin de ergenlerin şiddete yönelik tutumunu önemli ölçüde yordadığı elde edilmiştir. Anne belirsizliğe tahammülsüzlük ile şiddete yönelik tutum arasında aracı değişken dahil

edilmeden elde edilen toplam etki $\beta = 0.25$ iken aracı değişkenin dahil edilmesi ile etki $\beta = 0.15$ olmuştur ($p < .001$). Bu durum baba belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Yani bir başka deyişle anne belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ile ergenin şiddete yönelik tutumu arasındaki ilişkiye baba belirsizliğe tahammülsüzlük eklenince anne ile ergen arasındaki ilişki zayıflamış yani ergenin şiddet davranışlarının bir kısmı baba aracılığı ile açıklanıyor olabilir.

Modelde anne belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ile baba belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi arasında yol kat sayısı $\beta = 0.51$ $p < .001$ olarak elde edilmiştir. Bu bağlamda, annenin belirsizliğe karşı tahammülsüzlük düzeyi ile babanın belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ve birbirini yordadıklarını göstermektedir. Modelde aracı değişkeni de içeren yol analizi sonucunda elde edilen model uyum indeksleri ve alan yazında yer alan görüşler (Kline, 2011; Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003; Wheaton vd., 1977) doğrultusunda kabul aralıkları Tablo 9’da sunulmuştur. Analizde, modelin başlangıç uyum indekslerini iyileştirmek amacıyla, bazı gözlenen değişkenler arasında anlamlı korelasyonlar olduğu görülmüş ve bu doğrultuda istatistiksel ve kuramsal temele dayalı olarak bazı hata terimleri arasında kovaryanslar tanımlanmıştır. Özellikle benzer içerikli ifadelerin aynı yapıyı yordaması, aynı alt boyutta yer alması veya ölçekte ardışık şekilde konumlanması gibi nedenlerle, aşağıdaki ikili hata terimleri arasında kovaryanslar oluşturulmuştur: e13-e14, e17-e19, e27-e30, e31-e32, e11-e12 ve e8-e6. Bu değişiklikler, modelin anlamlı ölçüde daha iyi uyum göstermesini sağlamış ve yapısal ilişkilerin geçerli bir biçimde test edilmesine katkıda bulunmuştur.

Tablo 10

Uyum İndekslerine İlişkin Kabul Aralıkları ve Aracı Model Testinden Elde Edilen Uyum İndeksleri

İndeskler	Mükemmel uyum sınırı	Kabul edilebilir uyum sınırı	Model indeksleri	Sonuç
X^2/SD	0-2.5	≤ 5	1.67	Mükemmel
RMSEA	$\leq .05$	$\leq .08$	.05	Mükemmel
CFI	$\geq .95$	$\geq .90$	.90	Kabul Edilebilir
GFI	$\geq .90$	$\geq .85$	.87	Kabul Edilebilir
AGFI	$\geq .90$	$\geq .85$	.85	Kabul Edilebilir
IFI	$\geq .95$	$\geq .90$	.91	Kabul Edilebilir

Tablo 9' incelendiğinde model uyum indekslerinin $X^2/SD= 1.67$ $RMSEA= .05$, $GFI= .87$, $AGFI= .85$, $CFI= .90$, $IFI= .91$ olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar modelin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın bu bölümünde araştırmada elde edilen bulgular, alan yazın bağlamında tartışılmıştır.

5.1.1. Anne ve Baba Belirsizliğe Tahammülsüzlük Düzeyi ile Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Sonuçları ve Tartışılması

Araştırma bulguları, ergenlerin şiddete yönelik tutumları ile ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasında pozitif yönde, düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, ebeveynlerin belirsiz durumlara karşı geliştirdikleri tolerans düzeyinin, ergenlerin saldırganlık ve şiddete yönelik eğilimleri üzerinde belirli bir etkisi olabileceğini göstermektedir. Özellikle belirsizliğe karşı düşük toleransa sahip ebeveynlerin, çocuklarına kaygı temelli, tutarsız ya da katı tutumlarla yaklaşmaları; çocukların stresle baş etme ve dürtü kontrol becerilerini olumsuz etkileyerek, şiddet eğilimi gibi dışavurumcu davranışlara zemin hazırlayabilmektedir.

Alan yazında, “ebeveyn belirsizliğe tahammülsüzlüğü” ile “ergen şiddeti” arasındaki ilişkiyi doğrudan ele alan çalışma sayısı sınırlı olmakla birlikte, ebeveynlerin psikolojik özellikleri ile ergenlerin tutum ve davranışları arasındaki ilişkileri inceleyen çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Örneğin Tarhan (2010), ebeveynlerin kişisel sorunları ve ev içi olumsuz modellerin, çocuklarda saldırganlık riskini artırabileceğini belirtmiştir. Benzer şekilde, Álvarez-García (2016), Deniz ve arkadaşları (2018) ile Karaboğa (2018), sevgisiz ve baskıcı ebeveyn tutumlarıyla büyüyen çocuklarda şiddet eğilimlerinin arttığını göstermiştir. Demir Epli (2024), ebeveynlerin kendini kabul düzeyinin çocukların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ile ilişkili olduğunu ifade ederken; Shen ve arkadaşları (2020), aile ortamındaki

belirsizlik algısının çocukların kaygı düzeyleri ve tahammülsüzlük eğilimleri üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Literatürde de benzer bulgular dikkat çekmektedir. Gershoff'un (2002) meta-analiz çalışması, ebeveynlerin olumsuz yaklaşımlarının çocuklarda saldırganlık ve antisosyal davranışlarla anlamlı bir ilişki içerisinde olduğunu ortaya koymuştur. Eisenberg ve arkadaşları (2001), annelerin duygusal ifadelerinin çocukların duygu düzenleme becerileri üzerinde etkili olduğunu ve bunun hem davranış problemleri hem de sosyal yeterlilik düzeyleri ile bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Marçal (2021) ise annelerin psikolojik durumu ve katı annelik tutumlarının ergenlerde saldırganlığı yordadığını ifade etmiştir. Gilliam ve arkadaşları (2015) ise çocukluk döneminde annenin ruh sağlığı sorunlarının, çocuğun beyin gelişimini etkileyerek ileri yaşlarda şiddet davranışlarına zemin hazırlayabileceğini ortaya koymuştur.

Bu bağlamda, araştırmamızın bulguları ile literatürdeki mevcut çalışmalar büyük ölçüde tutarlıdır. Araştırmamız özellikle, ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin, ergenlerin şiddete yönelik tutumlarında dolaylı veya doğrudan etkili olabileceğine dair ampirik bir kanıt sunmaktadır. Bu durum, aile içindeki psikolojik süreçlerin çocuk ve ergen gelişimi üzerindeki belirleyici rolünü desteklemekte ve ebeveynlerin ruhsal işlevselliklerinin sadece bireysel değil, kuşaklar arası davranış örüntüleri bağlamında da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma; ergenlerde şiddete yönelik tutumların yalnızca bireysel özelliklerle değil, aile ortamındaki belirsizlikle baş etme biçimleriyle de şekillendiğini göstermekte; ebeveynlerin özellikle belirsizlik karşısındaki psikolojik dayanıklılıklarının, çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimi açısından kritik bir etken olduğunu vurgulamaktadır.

5.1.2. Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmayacağına İlişkin Bulguların Sonuçları ve Tartışılması

Araştırma bulgularına göre, erkek ergenlerin şiddete yönelik tutumları, kız ergenlere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Bu bulgu, alanyazında daha önce yapılan çalışmalarla da büyük ölçüde örtüşmektedir (Balkıs vd., 2005; Çetin, 2011;

Gençoğlu vd., 2014; Karakulak, 2018; Kıran ve Sezgin, 2018; Shapiro vd., 1998; Türkmen vd., 2020; Ünalmiş, 2010; Yılmaz, 2021).

Yılmaz (2021), geleneksel cinsiyet rolü algısına sahip erkek ergenlerin şiddet tutumlarının daha olumlu olduğunu bulmuştur. Özgür ve arkadaşları (2011) ise erkeklerin, toplumsal hoşgörü nedeniyle şiddete daha yatkın olabileceklerini vurgulamıştır. Büyüktopaç (2019), erkeklerin şiddet eğilimlerinin, toplumsal olarak erkeklik rolüne yüklenen güç, baskınlık ve sertlik gibi beklentilerle doğrudan ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, mevcut araştırmanın bulguları, toplumsal cinsiyet normlarının ergen erkeklerde şiddeti daha kabul edilebilir hale getirdiğini ve bu nedenle tutum düzeylerini artırdığını göstermektedir.

Öte yandan, bazı araştırmalarda bu bulgunun tam tersi yönünde sonuçlar da bildirilmiştir. Örneğin Doğan (2011), kız ergenlerin saldırganlık düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu tür farklılıklar, büyük ölçüde ölçülen saldırganlık türüne (fiziksel, sözel, ilişkisel), kullanılan ölçüm aracına ve kültürel bağlama göre değişiklik gösterebilmektedir. Uluslararası düzeyde yapılan bazı meta-analiz çalışmaları da bu farklılıkları destekler niteliktedir. Örneğin Orpinas vd. (2014), erkeklerin fiziksel ve ilişkisel saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtirken; Card vd. (2008), fiziksel saldırganlıkta erkeklerin, dolaylı saldırganlıkta ise cinsiyet farkının belirgin olmadığını ortaya koymuştur. Underwood (2003) ise öğretmen değerlendirmelerine dayalı çalışmalarda, ilişkisel saldırganlığın abartılı algılanabileceğini ve cinsiyet farkının ölçüm yöntemine göre değişebileceğini vurgulamıştır.

Bununla birlikte, mevcut araştırmada ölçülen tutum doğrudan şiddete yönelik tutum olduğundan, fiziksel ya da ilişkisel saldırganlık ayrımı yapılmamıştır. Bu nedenle elde edilen cinsiyet farkı, özellikle toplumda erkeklere yüklenen geleneksel rollerin etkisini yansıtmaktadır. Bu farkın alt problemlerden biri olarak ele alınmasının nedeni, bu alandaki literatürün çoğunluğunun da gösterdiği gibi, şiddet eğiliminin cinsiyet temelinde farklılaştığını ve bu farklılığın sosyokültürel bağlamda anlamlı olduğunu göstermektir.

Sonuç olarak, bu çalışmada erkek ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının daha yüksek çıkması, toplumsal cinsiyet rollerinin şiddet eğilimi üzerindeki etkisini desteklemekte ve bu konunun hem eğitimsel hem de psiko-sosyal müdahalelerde dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir.

5.1.3. Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumlarının Disiplin Cezası Alma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmayacağına İlişkin Bulguların Sonuçları ve Tartışılması

Araştırma bulgularına göre, okulda uygulanan disiplin cezaları ile ergenlerin şiddete yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. Disiplin cezası alan bireylerin, ceza almayan akranlarına göre şiddeti daha fazla normalleştirdiği ve bu nedenle daha yüksek şiddet tutumları sergiledikleri tespit edilmiştir. Literatürde şiddet ile disiplin cezası arasındaki ilişki doğrudan incelenmemiş olsa da şiddetin saldırganlık davranışlarının bir alt boyutu olarak değerlendirilmesi nedeniyle, saldırganlık üzerine yapılan çalışmalar bu bulgularla örtüşmektedir. Üçüncü ve Özada Nazım (2022) ise disiplin cezası alan ergenlerin saldırgan davranış düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Eren (2018) de benzer şekilde ceza almış lise öğrencilerinin saldırganlık puanlarının belirgin şekilde yüksek olduğunu ifade etmiştir. Karaman ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan başka bir çalışmada ise, disiplin cezası alan 35 erkek ve 10 kız öğrencinin duygu kontrolü ile problem çözme yeteneklerinde zayıflıklar gözlemlenmiştir. Ayrıca, bu öğrencilerin akran desteklerinden yeterince faydalanamadıkları ve öfke gibi yoğun duyguları sağlıklı yollarla dışa vurdukları belirlenmiştir. Bu bulgular, şiddet davranışlarının ergenlerde bir tür duygusal boşalma ya da başa çıkma yöntemi olarak ortaya çıkabileceğini düşündürmektedir. Aynı şekilde uluslararası araştırmalar da benzer sonuçlar sunmaktadır. Örneğin, Lansford ve Dodge (2008) ebeveynlerin uyguladığı bedensel cezaların ergenlerde "şiddeti destekleyen" tutumların gelişimine yol açtığını göstermiştir. Gershoff'un (2002) meta-analitik incelemesi ise, bedensel cezanın çocuklarda artan saldırganlık ve antisosyal davranışlarla tutarlı bir şekilde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, erken dönemdeki okul uzaklaştırmalarının sonraki dönemlerde agresif ve suça yönelik davranışları önceden öngördüğünü gösteren uzunlamasına çalışmalar da mevcuttur (Broidy vd., 2003; Hemphill vd., 2006). Öte yandan, disiplin cezalarının sadece cezalandırma amacı taşıması ve yeterli psikososyal destekle desteklenmemesi durumunda bu uygulamaların bireydeki olumsuz davranışları pekiştirerek şiddet eğilimini artırabileceği ifade edilmektedir (Skiba ve Peterson, 2000). Bu bağlamda, disiplinin yalnızca ceza odaklı değil, aynı zamanda eğitici ve yönlendirici bir şekilde yapılandırılması gerektiği vurgulanmalıdır.

5.1.4. Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmayacağına İlişkin Bulguların Sonuçları ve Tartışılması

Araştırma bulguları, ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Elde edilen verilere göre, 11. ve

12. sınıf öğrencileri, 9. sınıf arkadaşlarına kıyasla daha düşük bir şiddet eğilimi sergilemektedir. Bu durum, şiddet davranışlarının sınıf düzeyiyle birlikte azalma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu durum, 9. sınıf öğrencilerinin bu dönemde kimlik oluşturma ve toplumsal değerler geliştirme süreçlerinin merkezinde olmalarıyla açıklanabilir. Ergenlik dönemi, biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerin yoğun olarak yaşandığı bir süreçtir (Arnett, 1999; Steinberg, 2005). Bu karmaşık dönem içinde bireylerin şiddete yönelik eğilimlerinin artması muhtemeldir. 11 ve 12. sınıf öğrencilerinin, 9. sınıf öğrencilerine oranla daha düşük şiddet tutumlarına sahip olmaları, zamanla gelişen sosyal beceriler ve kişisel farkındalık ile ilişkili olabilir. Bu öğrenciler, geçmişte şiddetle ilgili olumsuz deneyimler yaşamış, olgunlaşmış ve şiddetle başa çıkma yöntemlerini daha etkin bir şekilde öğrenmiş olabilirler. Ayrıca, 12. sınıfa gelen öğrenciler genellikle üniversite hazırlığı ve gelecek kaygıları gibi konularla daha fazla meşguldür, bu da onların şiddetle ilgili tutumlarını etkileyebilir. Moffitt (1993) yaptığı araştırmada, ergenlik döneminde şiddet davranışlarının %10'a kadar artabileceğini, ancak yaş ve olgunlaşma ile bu davranışların ve eğilimlerin azalma gösterebileceğini belirtmiştir. Bongers ve arkadaşları (2003) ise çocukluk ve ergenlik döneminde görülen şiddet ve saldırgan davranışların doğası gereği nispeten geçici olduğunu ve bu sorunların yetişkinlik döneminin başında çözüme kavuştuğunu savunmuşlardır. Bu bulgular, şiddet davranışlarının genellikle yaş ilerledikçe, özellikle biyolojik ve psikolojik olgunlaşma ile azaldığını desteklemektedir.

Literatür tarandığında, Karaman ve arkadaşları (2016) yaptıkları çalışmada akran zorbalığı ve şiddet davranışlarının özellikle 9. ve 10. sınıf düzeylerinde daha sık görüldüğünü belirtmiştir. Bu farklılığın nedeni, ergenlik döneminin erken evrelerinde yaşanan yoğun duygusal dalgalanmalar, gelişimsel belirsizlikler ve uyum sorunları olarak ifade edilebilir. Bu bulgu, ergenliğin başlangıç aşamasındaki içsel çatışmaların, bireylerin şiddete karşı tutumlarını etkileyebileceğini düşündürmektedir. Benzer şekilde Özyürek ve Özkan (2009), öğrencilerin sınıf düzeyi yükseldikçe deneyim ve olgunluklarının da arttığını, bunun sosyal beceriler üzerinde direkt bir etki yarattığını dile getirmiştir. Araştırma, 10., 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin, 9. sınıf öğrencilerine göre daha gelişmiş sosyal becerilere sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, sınıf düzeyinin sosyal gelişim üzerinde önemli bir belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmada elde edilen sonuçların aksine Türkmen ve arkadaşları (2020) ise yaşıml şiddet davranışları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını elde etmiştir. Ağlamaz (2016) ise olumsuz, saldırgan davranışların okulun türüne göre anlamlı olarak farklılaşsa da sınıf

seviyesine göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı, gelişim sürecinden kaynaklı olarak benzer tutum ve davranış örüntülerine sahip olabileceğini belirtmiştir. Benzer şekilde sınıf düzeyi arttıkça şiddet eğilim düzeylerinin de yükseldiğini belirten araştırma sonuçları da mevcuttur (Bellici vd.,2014; Özgür vd., 2011). Bu farklılıklar şiddete yönelik tutumların çevresel faktörlerden etkilenmesi ve ile ilişkilendirilebilir.

Gül ve Güneş (2009) de bilişsel gelişimin yaşla birlikte ilerlediğini, bu süreçle birlikte bireylerin başkalarının düşüncelerini anlama, doğru ile yanlış ayırt etme, toplumsal normlara uyum sağlama, yasa ve kuralları kavrama ve empati kurma gibi becerilerinin geliştiğini ifade etmiştir. Tüm bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, sınıf düzeyinin artışıyla öğrencilerin daha sağlıklı iletişim kurma, sorunlara daha işlevsel çözümler üretme ve şiddeti bir başa çıkma yöntemi olarak görme eğilimlerinin azaldığı söylenebilir. Araştırmada elde edilen sonuçlar mevcut literatür ışığında değerlendirildiğinde yaşı, bilişsel gelişimin ve sosyal olgunlaşmanın şiddete yönelik tutumlar üzerinde koruyucu bir etki yarattığı anlaşılmaktadır.

5.1.5. Annenin Belirsizliğe Tahammülsüzlük Düzeyi ile Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkide Babanın Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Sonuçları ve Tartışılması

Bu çalışma, annelerin belirsizliğe tahammülsüzlüğü ile ergenlerin şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişkide babaların belirsizliğe tahammülsüzlüğünün aracı rolünü incelemektedir. Sonuçlar, baba belirsizliğe tahammülsüzlüğünün bu ilişki üzerinde aracılık eden bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Moderatör ya da aracı değişken, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin başka bir değişken aracılığıyla gerçekleştiği durumları ifade eder (Preacher ve Hayes, 2008). Başka bir deyişle, bu değişken ortamda etkileşimde bulunarak diğerleri arasındaki ilişkiyi güçlendiren bir unsurdur. Bu araştırmada baba belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi, anne belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ile ergenlerin şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişkide bir aracı değişken olarak ele alınmıştır. Daha açık bir şekilde, baba belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi, bağımsız değişkenin (anne belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi) bağımlı değişken (ergenin şiddete yönelik tutumu) üzerindeki etkisini güçlendirmektedir.

Aynı zamanda araştırmada elde edilen anne ve baba belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasında orta düzeyde pozitif ilişkinin bulunması, ebeveynlerin duygu durumlarının birbirini etkileyebileceğini göstermektedir. Eşlerin stres, kaygı gibi duyguları iletişim, empati gibi yollarla partnerine aktarabilmektedir (Westman, 2001). Rusbult ve arkadaşları (2006), yakın ilişkilerde partnerlerin birbirlerinin benliklerini şekillendirdiğini, karşılıklı olarak beceri ve özelliklerini etkilediğini ve birbirlerinin hedeflerine ulaşmalarını ya engelleyip ya da teşvik ettiklerini belirtmektedirler. Araştırma sonuçlarından hareketle ortak yaşamı paylaşan partnerlerin iletişim dili, sorun çözme yöntemleri, duygu durumları ve ifade ediş tarzlarının birbirine benzeyebileceği ya da birini etkileyebileceği sonucuna ulaşılabilir. Aile içindeki bu karşılıklı etkileşim, ebeveynler arasındaki benzerliklerin ergenlerin şiddete yönelik tutumları üzerinde dolaylı ama anlamlı bir etki yaratabileceğini gösterebilir.

Uçar (2019), yetişkinler üzerinde yaptığı araştırmada belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin, bireylerin duygu düzenleme süreçleriyle anlamlı bir ilişki içinde olduğunu saptamıştır. Benzer şekilde, araştırma bulguları da anne ve baba belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin, ergenlerin şiddete yönelik tutumlarıyla ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumdan hareketle, belirsizliğe karşı tahammülsüzlük gösteren ebeveynlerin, duygularını düzenleme konusunda zorluk çekmeleri, ergenlerin tutumlarına yansıyabilir. Aile içindeki bu dolaylı aktarım mekanizmaları, ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının şekillenmesinde etkili bir faktör haline gelebilir. Şiddete yönelik tutumların olumlu yönde olması, aynı zamanda bir duygu düzenleme zorluğundan kaynaklanabiliyor olabilir; bu konuda yapılan araştırmalar da bulgularımızı desteklemektedir. Akdemir ve Gündüz (2022), bireylerin duygu düzenleme güçlükleri ile saldırganlık arasında güçlü bir ilişki bulmuşken, Yöyen ve Bozacı (2023) da kişilerarası sorunların duygu düzenleme güçlüklerinden kaynaklanabileceğini ortaya koymuştur. Özetle, anne ve babaların belirsizliğe karşı düşük toleransı, duyguların uygun olmayan yollarla ifadesine sebep olabilir bu durumda dolaylı olarak ergenlerde çeşitli duygusal ve tutumsal sorunlara yol açabilir.

Mevcut literatür, belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin bireylerde saldırganlık, kaygı, ilişkisel bozulmalar ve şiddet davranışları gibi çeşitli davranışsal ve duygusal sorunlarla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Çelik vd., 2021; Gorka vd., 2018; Gökçay ve Schlager, 2023; Şimşekli, 2023). Momene ve arkadaşlarının (2022), bulguları da belirsizliğe toleransın azalmasının, bireylerde ilişkisel bağımlılık ve kaygı artışına yol açarak şiddet davranışlarını etkileyebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, çalışmanın sonuçları, mevcut literatürde

vurgulanan belirsizlik algısı ile şiddet davranışları arasındaki ilişkiyi desteklemekte ve aile içindeki dinamiklerin karşılıklı etkileşimlerine işaret etmektedir.

Araştırmanın en dikkat çekici bulgularından biri, babanın belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin, anne belirsizliğine tahammülsüzlük ve ergenlerin şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişkide anlamlı bir aracı değişken rolü üstlenmesidir. Bu bulgu, hem literatürdeki eksik bir boşluğu doldurmakta hem de aile içi dinamiklerde babanın psikolojik yapısının, çocuk tutum ve davranışları üzerindeki etkisini daha görünür kılmaktadır.

İlgili literatüre bakıldığında, belirsizliğe tahammülsüzlük değişkeninin çeşitli psikolojik süreçlerde aracılık rolü oynadığı pek çok çalışma ile desteklendiği görülmektedir. Örneğin, Fracalanza ve arkadaşları (2014) belirsizliğe tahammülsüzlüğün anksiyete ve öfke ilişkisini, Kim ve Barry (2023) narsisizm ile saldırganlık, Çelik ve arkadaşları (2021) ise stres ile saldırganlık arasındaki ilişkileri açıklamada aracı bir rol oynadığını göstermiştir. Momene ve arkadaşlarının (2022) bulguları da belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin, duygusal bağımlılık ile fiziksel ve duygusal şiddet davranışları arasındaki ilişkiyi anlamada kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, Kelso ve Gros (2024) bu yapının yalnızca öfke ya da saldırganlıkla değil, stres, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu gibi klinik düzeydeki sorunlarla da bağlantılı olduğunu bildirmiştir.

Bu çalışmalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, belirsizliğe tahammülsüzlüğün bireyin duygusal ve davranışsal düzenlemelerinde önemli bir değişken olduğu görülmektedir. Ancak mevcut çalışmayı farklılaştıran temel unsur, bu yapının yalnızca bireysel psikopatolojik süreçlerle değil, ebeveynler arası psikolojik örüntüler ve çocuk tutumları arasındaki dolaylı ilişkiler bağlamında ele alınmış olmasıdır. Mevcut araştırmada yalnızca anne değil, babanın da psikolojik yapısının modelde yer alması ve babanın aracı rolünün test edilmesi, bu alanda nadiren ele alınan bir kurgu sunmaktadır. Özellikle baba figürünün çoğu çalışmada edilgen bırakıldığı düşünüldüğünde, bu bulgu, baba-belirsizlik-çocuk davranışı hattına ilişkin yeni bir bakış açısı geliştirmektedir. Bu durum, aile içi psikolojik faktörlerin yalnızca doğrudan etkilerle değil, dolaylı yapısal etkilerle de çocukların tutumlarını nasıl şekillendirebileceğini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca, baba değişkeninin aracı rolünün, anne etkisini kısmen zayıflatarak şiddete yönelik tutumun açıklanmasında güçlü bir rol üstlenmesi, aile içindeki rol paylaşımı ve çocuk algısında babanın etkisinin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bu bulgu yalnızca teorik literatüre değil, aynı zamanda psiko-eğitsel ve önleyici müdahalelere yönelik uygulama alanlarına da katkı sunmakta; çocukların sağlıklı gelişimi için ebeveynlerin psikolojik esnekliğinin artırılması gerektiğine işaret etmektedir.

5.2. Öneriler

Ergenlik döneminin zorlu yaşam deneyimlerinin, çeşitli risk faktörlerini beraberinde getirdiği ve şiddetin toplumsal bir sorun olarak giderek daha fazla önem kazandığı göz önüne alındığında, bu alanda yapılan araştırmaların sayısının artması ve konunun farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, bireyin ilk sosyal çevresi olan ailenin hem koruyucu faktörlerin hem de olumsuz öğrenme süreçleri ile tutumların kaynağı olarak kritik bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.

Alan yazını incelediğimizde, aile temelli dinamikler üzerinde duran şiddet konulu çalışmaların sayısının yetersiz olduğu ve ebeveynlerin duygu durumlarının ergenlere olan yansımalarını detaylı bir biçimde inceleyen araştırmaların sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu nedenle, gerçekleştirilen bu araştırmanın, ergenlerin şiddete yönelik tutumları ile ebeveynlerin duygu durumları arasındaki ilişkiyi daha kapsamlı bir şekilde irdeleyerek alana önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

5.2.2. Araştırma Sonuçlarına Dair Öneriler

- Ebeveynlerin belirsiz durumlarla başa çıkma yeteneklerini geliştirmek ve duygu düzenleme becerilerini güçlendirmek amacıyla eğitim programları ve danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması faydalı olabilir.
- Evlilik dinamiklerini güçlendirmek ve aile içi iletişimi iyileştirmek için aile danışmanlık programlarının artırılması önerilebilir.
- Ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının cinsiyetle farklılık göstermesi nedeniyle, erkek ve kız çocuklarına yönelik sosyal beceri ve duygusal gelişim süreçlerine özgü destek programları ve farkındalık artırıcı faaliyetlerin gerçekleştirilmesi önemlidir.
- Okullarda uygulanan disiplin yöntemlerinin yalnızca cezalandırıcı yaklaşımlara dayanmamakla birlikte, yapıcı ve eğitim odaklı yöntemlerle de desteklenmesi

gerekir. Pozitif disiplin stratejilerinin benimsenmesi, ergenlerin sağlıklı iletişim ve problem çözme becerilerini geliştirmeye katkıda bulunabilir.

- Ergenlik döneminin daha erken evrelerinde (9. ve 10. sınıflarda) şiddet eğilimlerinin artma potansiyeli göz önünde bulundurularak, bu yaş grubuna yönelik sosyal ve duygusal gelişim programları geliştirilebilir. Bu programlar, okul rehberlik ve psikolojik danışma servislerinin hazırladığı çerçeve programlarına entegre edilebilir.
- Eğitim kurumlarında şiddete yönelik erken müdahale ve sosyal beceri eğitimlerinin artırılması da oldukça faydalı olacaktır.
- Ergenlerin şiddet gibi olumsuz tutum ve davranışlarıyla ilgili olarak gerçekleştirilecek iyileştirici ya da önleyici çalışmaların, ebeveynleri de kapsaması, etkinliği artırabilir.
- Ebeveynler arasındaki uyumun güçlendirilmesi ve ortak ebeveynlik stratejilerinin geliştirilmesi, ergenlerin şiddet algısının olumlu yönde şekillenmesine yardımcı olabilir.

5.2.3. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Ergenlerin şiddete yönelik tutumları üzerinde yapılan bu araştırmada çalışma grubunun belirli bir çevre ile sınırlı olduğu göz önünde bulundurularak araştırmanın farklı sosyo-ekonomik çevrelerde tekrarlanması önerilmektedir.
- Bu çalışma gelişim sürecinin bir dönemini ele alan kesitsel bir araştırmadır. Ancak bireylerin özellikle ergenlik dönemindeki gelişimi çeşitli ve hızlı olduğu göz önüne alınarak araştırmanın boylamsal temellerle yeniden yapılabileceği önerilmektedir.
- Gelecekteki araştırmalarda şiddete yönelik tutumu etkileyebilecek diğer çevresel faktörlerde ele alınarak aile- çevre ve bireyi içine alan çok yönlü bir araştırma sonuçları ile desteklenebilir.
- Anne ve baba arasındaki evlilik uyumunun ergenlerin şiddete yönelik davranışları üzerindeki etkisi incelenebilir.
- Araştırma verileri ölçek kullanılarak nicel olarak elde edilmiştir. Ancak nicel çalışmalar derinlemesine bilgi sağlamadığı için nitel yöntemlerde dahil edilerek karma desen oluşturmak daha derinlemesine bilgi sunabilir.

- Yapılan araştırmada babaların belirsizliğe tahammülsüzlüğünün ergenlerin şiddete yönelik tutumları ve anne belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinde aracı rol oynadığı elde edilmiştir. Buradan hareketle gelecekte araştırmalarda ebeveynlerin duygu, durumlarının ergenlerin şiddet davranışı üzerindeki etkilerinin daha detaylı incelenmesi, aile içi süreçlerinin ön plana alınması faydalı olabilir.

KAYNAKLAR

- Ağlamaz, T. (2006). *Lise öğrencilerinin saldırganlık puanlarının kendini açma davranışı, okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba öğrenim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 187609)
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T).
- Ajzen, I., ve Fishbein, M. (1977). Attitude-behavior relations: A theoretical analysis and review of empirical research. *Psychological Bulletin*, 84(5), 888–918. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.84.5.888>
- Akdemir, A., ve Gündüz, B. (2022). Duygu düzenleme becerileri psikoeğitim programının ergenlerin duygu düzenleme güçlüğü ve reaktif-proaktif saldırganlıklarına etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 47(209). <https://doi.org/10.15390/EB.2022.9048>
- Akinsel, G. (2018). *15-18 yaş arasındaki ergenlerin şiddet eğilimleri ve dürtüselliklerinin ebeveynlerin sosyo-ekonomik ve okur-yazarlık düzeyi arasındaki ilişki* (Doktora Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 504636).
- Akman, S. (2013). *Lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları ile okula bağlılık duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 333753).
- Allport, G. W. (1935). *A handbook of social psychology*. Clark University.
- Álvarez-García, D., García, T., Barreiro-Collazo, A., Dobarro, A., ve Antúnez, Á. (2016). Parenting style dimensions as predictors of adolescent antisocial behavior. *Frontiers in Psychology*, 7, 1383. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01383>.
- Anderson, C. A., ve Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology*, 53(1), 27–51. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.53.100901.135231>.
- Arnett, J. J. (1999). *Adolescence and emerging adulthood: A cultural approach*. Prentice Hall.

- Avcı, R. (2006). *Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 205475).
- Aygün, E. (2015). *Toplumsal Baskı ve Şiddet: Örtük Şiddetin Psikolojik ve Sosyal Yansımaları*. Psikoloji ve Toplum Yayınları.
- Balkıs, M., Duru, E., ve Buluş, M. (2005). Şiddete yönelik tutumların, öz yeterlik, medya, şiddete yönelik inanç, arkadaş grubu ve okula bağlılık duygusu ile ilişkisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 6(2), 81-97. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/57086>
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. Prentice Hall.
- Bandura, A. (1997). *Social learning theory*. Prentice Hall.
- Bécsi, B., Pataki, J., ve Szöllősi, G. J. (2025). Anxiety in children: The contribution of parental characteristics. *Children*, 12(5), 553. <https://doi.org/10.3390/children12050553>
- Bell, K. M., Holmberg, D., ve Chapman, Z. A. (2024). The perils of the unknown: Intolerance of uncertainty and intimate partner violence across the first four pandemic waves. *Journal of Interpersonal Violence*, 39(1), 1-20. <https://doi.org/10.1177/08862605241270064>
- Bellici, N., Sardoğan, M., ve Yılmaz, M. (2014). Lise öğrencilerinde okula bağlanma ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkinin cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre incelenmesi. *Gençlik ve Kültürel Mirasımız Uluslararası Kongresi. Samsun, Türkiye*. http://www.academia.edu/10572946/Lise_Öğrencilerinde_Okula_Bağlanma_ve_Şiddet_Eğilimi_Arasındaki_İlişkinin_Cinsiyet_ve_Sınıf_Değişkenlerine_Göre_İncelenmesi
- Berk, L. E. (2008). *Development Through the Lifespan*. Pearson Education.
- Bongers, I. L., Koot, H. M., van der Ende, J., ve Verhulst, F. C. (2003). The normative development of child and adolescent problem behavior. *Journal of Abnormal Psychology*, 112(2), 179–192. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0021-843X.112.2.179>
- Bradshaw, C. P., Sawyer, A. L., ve O'Brennan, L. M. (2009). A social disorganization perspective on bullying-related attitudes and behaviors: the influence of school

- context. *American Journal of Community Psychology*, 43(3-4), 204–220.
<https://doi.org/10.1007/s10464-009-9240-1>
- Broidy, L. M., Nagin, D. S., Tremblay, R. E., Bates, J. E., Brame, B., Dodge, K. A., Farrington, D. P., Loeber, R., ve Laird, R. D. (2003). Developmental trajectories of childhood disruptive behaviors and adolescent delinquency: A six- site, cross-national study. *Developmental Psychology*, 39(2), 222–245.
<https://doi.org/10.1037/0012-1649.39.2.222>
- Budner, N. Y. (1962). Intolerance of ambiguity as a personality variable. *Journal of Personality*, 30 (1), 29-50. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1467-6494.1962.tb02303.x>
- Buhr, K., ve Dugas, M. J. (2002). The intolerance of uncertainty scale: Psychometric properties of the English version. *Behaviour Research and Therapy*, 40, 931-945.
[https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(01\)00092-4](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(01)00092-4)
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2021). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (32. baskı). Pegem Akademi.
- Büyüktopaç, H. (2019). *Ergenlerin şiddet eğilimleri ile toplumsal cinsiyet rolleri tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 607315).
- Byrne, B. M. (2016). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming* (3rd ed.). Routledge.
- Card, N. A., Stucky, B. D., Sawalani, G. M., ve Little, T. D. (2008). Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations to maladjustment. *Child Development*, 79(5), 1185–1229. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01184.x>
- Carleton, R. N., Norton, M. A., ve Asmundson, G. J. G. (2007). Fearing the unknown: A short version of the intolerance of uncertainty scale. *Journal of Anxiety Disorders*, 21(1), 105-117. doi: S0887-6185(06)00051-X [pii]10.1016/j.janxdis.2006.03.014
- Carleton, R. N., Weeks, J. W., Howell, A. N., Asmundson, G. J., Antony, M. M., ve McCabe, R. E. (2012). Assessing the latent structure of the intolerance of uncertainty construct: An initial taxometric analysis. *Journal of Anxiety Disorders*, 26(1), 150-157. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2011.10.006>

- Christensen, L. B., Johnson, R. B., ve Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri, desen ve analiz* (A. Aypay, Çev. Ed.). Anı Yayıncılık.
- Çelik, D., Alpay, E. H., Çelebi, B., ve Türkeli, A. (2021). Intolerance of uncertainty, rumination, post-traumatic stress symptoms and aggression during COVID-19: A serial mediation model. *European Journal of Psychotraumatology*, 12(1), 1-10. <https://doi.org/10.1080/20008198.2021.1953790>
- Çetin, H. (2011). Ergenler için şiddete yönelik tutum ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İlköğretim Online*, 10(1), 68-79. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/90687>
- Çetiner, G. (2006). *Aile içi şiddet yaşayan kadınlarda cinsel sorunlar ve intihar olasılığı* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 192090).
- Darendeliler, F., Hindmarsh, P. C., Preece, M. A., Cox, L., ve Brook, C. G. D. (1990). Growth hormone increases the rate of pubertal maturation. *European Journal of Endocrinology*, 122(3), 414-416. <https://doi.org/10.1530/acta.0.1220414>
- Demir, M., ve Epli, H. (2024). Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin ebeveyn kabul-ret algısının belirsizliğe tahammülsüzlük ile ilişkisinin incelenmesi. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 135-144. <https://doi.org/10.52835/19maysbd.1459953>.
- Denham, S., Yon Salisch, M., Olthof, T., Kochanoff, A., ve Caverly, S. (2002). Emotional and social development in childhood. *Blackwell Handbook of Childhood Social Development*, 307-328. Erişim adresi: <https://denhamlab.gmu.edu/Publications%20PDFs/Denham,%20von%20Salisch,%20Olthof,%20Kochanoff%20ve%20Caverly%202002.pdf>
- Deniz, M. E., Kapıcıoğlu, S., Yüksel, B. Ö., İçli Özbağır, T., ve Erus, S. M. (2018). Ergenlerde saldırganlık ve sosyal beceri davranışlarının yordayıcısı olarak anne baba tutumları. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 1-11. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/458676>
- Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. *Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi*, 63,19-21. file:///C:/Users/LENOVO/Downloads/ergen%20d%C3%B6neminde%20psikososyal%20geli%C5%9Fim%20(4).pdf

- Doğan, S. (2001). *Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeylere Mensup Ergenlik Çağındaki Kız ve Erkeklerin Saldırgan Davranışlarıyla Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler*. Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 107116).
- Dolgin, K. G. (2014). *The adolescent: Development, relationships, and culture* (Ö. D. Yalçın, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Dou, C., Wei, Z., Jin, K., Wang, H., Wang, X., ve Peng, Z. (2015). Family and social environmental factors associated with aggression among Chinese adolescents. *School Psychology Quarterly*, 30(3), 421. <https://doi.org/10.1037/spq0000103>
- Eisenberg, N., Gershoff, E. T., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Cumberland, A. J., Losoya, S. H., Guthrie, I. K., ve Murphy, B. C. (2001). Mothers' emotional expressivity and children's behavior problems and social competence: Mediation through children's regulation. *Developmental Psychology*, 37(4), 475–490. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.37.4.475>
- Ekşi, H. (1990). *Ergenlik Dönemi ve Psikolojik Gelişim*. Eğitim Yayınevi.
- Eren, M. (2018). *Disiplin cezası alan ve almayan lise öğrencilerinin saldırganlık, empati becerisi ve anne-baba tutumları açısından değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 529138).
- Ernet, M. (2000). *Ergenlik dönemi ve gelişim özellikleri*. İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Finkenauer, C., Engels, R., ve Baumeister, R. (2005). Parenting behaviour and adolescent behavioural and emotional problems: The role of self-control. *International Journal of Behavioral Development*, 29(1), 58-69. <https://doi.org/10.1080/01650250444000333>
- Flonnery, D. J., Wester, K. L., ve Singer, M. I. (2003). Impact of exposure to violence in school on child and adolescent mental health and behaviour. *Journal of Community Psychology*, 32(5), 559-573. https://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/K_Wester_Impact_2004.pdf
- Fracalanza, K., Koerner, N., Deschênes, S. S. ve Dugas, M. J. (2014). Intolerance of uncertainty mediates the relation between generalized anxiety disorder symptoms and anger. *Cognitive Behaviour Therapy*, 43(2), 122-132. <https://doi.org/10.1080/16506073.2014.888754>

- Frenkel-Brunswik, E. (1949). Intolerance of ambiguity as an emotional and perceptual personality variable. *Journal of Personality*, 18, 108-143.
<https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1467-6494.1949.tb01236.x>
- Gallatin, J. (1995). Ergenlik kuramları. J. F. Adams (Ed.), *Ergenliğı anlamak* (N. Çelen ve B. Onur, Çev.). İmge Yayınevi.
- Gander, M. J., ve Gardiner, H. W. (2007). *Çocuk ve ergen gelişimi* (6. baskı). (B. Onur, Ed.). İmge Kitabevi.
- Gawronski, B., ve Bodenhausen, G. V. (2006). Associative and propositional processes in evaluation: an integrative review of implicit and explicit attitude change. *Psychological Bulletin*, 132(5), 692.
<https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-2909.132.5.692>
- Geçgin, F. M., ve Sahraç, Ü. (2017). Belirsizliğe Tahammülsüzlük ile Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişki. *Sakarya University Journal of Education*, 7(4). Doi: 10.19126/suje.383737
- Gellman, R. A., ve Delucia-Waack, J. L. (2006). Predicting school violence: A comparison of violent and nonviolent male students on attitudes toward violence, exposure level to violence, and PTSD symptomatology. *Psychology in the Schools*, 43(6), 591-598. <https://doi.org/10.1002/pits.20172>
- Gençoğlu, C., Kumcağız, H., ve Ersanlı, K. (2014). Ergenlerin şiddet eğilimine etki eden ailevi faktörler. *Journal of Turkish Studies*, 9(5), 1-10.
<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6208>
- Gershoff, E. T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin*, 128(4), 539-579. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.4.539>
- Gilliam, M., Forbes, E. E., Gianaros, P. J., Erickson, K. I., Brennan, L. M., ve Shaw, D. S. (2015). Maternal depression in childhood and aggression in young adulthood: evidence for mediation by offspring amygdala-hippocampal volume ratio. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 56(10), 1083-1091.
<https://doi.org/10.1111/jcpp.12364>
- Gorka, S. M., Phan, K. L., Hosseini, B., Chen, E. Y., ve McCloskey, M. S. (2018). Ventrolateral prefrontal cortex activation during social exclusion mediates the relation

between intolerance of uncertainty and trait aggression. *Clinical Psychological Science*, 6(6), 810-821. <https://doi.org/10.1177/2167702618776947>

Gökçay, G., ve Şimşekli, D. (2023). Relationship between people's hopelessness, intolerance of uncertainty, and their attitude towards violence against women in Turkey. *African Journal of Reproductive Health*, 27(5), 21-29. doi. 10.29063/ajrh2023/v27i5.2

Gözü Pirinçcioğlu, A. (2020). *Ergenlerin ve ailelerinin şiddete yönelik inanç ve tutumlarının ergenlerin şiddet davranışlarına etkileri* (Doktora Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 657757).

Gözütok, F., Karacaoğlu, Ö. C., ve Er, K. O. (2007). Çocuklar evde de okulda da dövülüyor. A. Solak (Ed.), *Okulda şiddet ve çocuk suçluluğu* içinde (s. 109-130). Pegem Yayınları.

Gül, S. K., ve Güneş, İ. D. (2009). Ergenlik dönemi sorunları ve şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1),80.Erişim adresi:

Günay, M. (2021). *Sosyal hizmet öğrencilerinde ve sosyal çalışmacılarda aile içi şiddet ve çocuğa yönelik şiddet farkındalıklarının incelenmesi: İstanbul ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 662459).

Hamby, S. (2017). On defining violence, and why it matters. *Psychology of Violence*, 7(2), 167–180. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/vio0000117>

Harold, G. T., Shelton, K. H., Goeke-Morey, M. C., & Cummings, E. M. (2013). Marital conflict, child emotional security about family relationships and child adjustment. *Social Development*, 13(3), 350–376. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9507.2004.00272.x>

Haskan, Ö. (2009). *Ergenlerde şiddet eğilimi, yalnızlık ve sosyal destek* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 258349).

Hawkins, J. D., Herrenkohl, T. I., Farrington, D. P., Brewer, D., Catalano, R. F., Harachi, T. W., ve Cothorn, L. (2000, April). *Predictors of Youth Violence* (NCJ No. 179065). U.S. Department of Justice, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/ojjdp/179065.pdf>

Hemphill, S. A., Toumbourou, J. W., Herrenkohl, T. I., McMorris, B. J., ve Catalano, R. F. (2006). The effect of school suspensions and arrests on subsequent adolescent

- antisocial behavior in Australia and the United States. *Journal of Adolescent Health*, 39(5), 736–744. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2006.05.010>
- Hoeve, M., Dubas, J.S., Eichelsheim, V.I. et al. The Relationship Between Parenting and Delinquency: A Meta-analysis. *J Abnorm Child Psychol* 37, 749–775 (2009). <https://doi.org/10.1007/s10802-009-9310-8>
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Sage Publications. <https://doi.org/10.1177/08862605241270064>
- https://webdosyasp.diyonet.gov.tr/muftuluk/UserFiles/tokat/UserFiles/Files/Ergenlik%20D%C3%B6nemi%20ve%20%C5%9Eiddet_8a3924fd-8f2a-4ace-a4a5-a50196efbb9f_8b1887e6-c9de-45e0-b37d-bb43330d547d.pdf
- Hudson, J. L., & Rapee, R. M. (2004). From anxious temperament to disorder: An etiological model of generalized anxiety disorder. In R. G. Heimberg, C. L. Turk, & D. S. Mennin (Eds.), *Generalized anxiety disorder: Advances in research and practice* (pp. 51–74). The Guilford Press.
- İçli, T.G. (2002). Çocuk, şiddet, suç ve medya. *Radyo ve Televizyonda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumunun Toplum Üzerindeki Etkileri Sempozyumu*, 23 Mart 2002. RTÜK Yayınları, Ankara.
- İkiz, F. E. (2018). Çocuklarda ruhsal sorunlar ve önleyici psikolojik danışma. F. Savi Çakar (Ed.), *Önleyici psikolojik danışma kuram ve uygulamaları*. Pegem Akademi.
- İldeniz, B. (2015). *Okullarda şiddetin nedenleri ve önlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 393236).
- İnceoğlu, M. (2011). *Tutumlar ve davranışlar: Psikolojik bir yaklaşım*. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Yayınları.
- Kâğıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kaltiala-Heino, R., Marttunen, M., Rantanen, P., ve Rimpelä, M. (2003). Early puberty is associated with mental health problems in middle adolescence. *Social Science and Medicine*, 57(6), 1055-1064. [https://doi.org/10.1016/s0277-9536\(02\)00480-x](https://doi.org/10.1016/s0277-9536(02)00480-x)
- Kane, P., ve Garber, J. (2004). The relations among depression in fathers, children's psychopathology, and father-child conflict: a meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 24(3), 339–360. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2004.03.004>

- Karabekiroğlu, K. (2014). *Ergenin ruhsal gelişimi*. Say Yayınları.
- Karaboğa, F. (2018). *Ebeveyn reddi algısı yüksek olan ergenlerin şiddet eğilimine yönelmesinde bağlanma biçiminin etkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi. (Tez No: 502237).
- Karahan, T. F., ve Sardoğan, M. E. (2011). *Psikolojik danışma ve psikoterapide kuramlar* (3. baskı). Nobel Yayın.
- Kararımak, Ö., ve Gökmenoğlu, E. (2020). Okullarda kriz danışmanlığı. Ş. Işık (Ed.), *Okullarda rehberlik ve psikolojik danışma* (ss. 305–337). Pegem Akademi.
- Karakulak, F. (2018). *Çocukluk döneminde aile içi şiddete maruz kalan ergenlerde saldırganlık eğilimi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 528296).
- Karaman, Ö., Tomakin, H., Kılıç, I., ve Yılmaz, E. (2016). Opinions of high school students involved in violence. *Journal of Education and Practice*, 7(35), 45-51. Erişim adrese: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1126509.pdf>
- Karğın, V. (2011). *Peer reporting of unethical police behavior*. LFB Scholarly Publishing.
- Kayaoğlu, A. (2004). Tutumlar. S. Ünlü (Ed.), *Sosyal psikoloji kitabı* içinde (s. 71-82). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kelso, K. C., ve Gros, D. F. (2024). Intolerance of uncertainty on distress and impairment: The mediating role of repetitive negative thinking. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment* <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s10862-024-10157-w>
- Kılıç Çardak, N. (2022). *Olumsuz çocukluk deneyimlerinin yetişkinlikte oluşturduğu sorunlar ve şiddete yönelik tutum üzerindeki etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 768233).
- Kıran, B. ve Sezgin, M. (2018). Investigation of Adolescent Attitudes Towards Violence in Terms of Gender and Self-Efficacy. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 9(31), 509-522. Erişim linki: https://www.ijoess.com/Makaleler/1932045854_19.%20509-522%20mehtap%20sezgin.pdf

- Kim, H., ve Barry, C. T. (2023). The moderating effect of intolerance of uncertainty on the relation between narcissism and aggression. *Current Psychology*, 42(2), 1381-1389. doi 10.1007/s12144-021-01542-9
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.). Guilford Press.
- Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 231-238. Erişim linki: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/219297>
- Koç, Z. (2006). *Lise öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması* (Doktora Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 187265).
- Konstantellou, A., Sternheim, L., Hale, L., Simic, M., ve Eisler, I. (2022). The experience of intolerance of uncertainty for parents of young people with a restrictive eating disorder. *Eating and Weight Disorders*, 27(4), 1339–1348. doi: 10.1007/s40519-021-01256-8
- Koole, S. L., ve Aldao, A. (2016). The self-regulation of emotion: Theoretical and empirical advances. *Handbook of Self-Regulation*, 3, 101-112. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/277711749_The_SelfRegulation_of_Emotion_Theoretical_and_Empirical_Advances
- Köklü, N., Büyüköztürk, Ş. ve Çokluk-Bökeoğlu, Ö. (2007). *Sosyal bilimler için istatistik* (7.baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., ve Zwi, A. B. (2002). The world report on violence and health. *The Lancet*, 360(9339), 1083-1088. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(02\)11133-0](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(02)11133-0)
- Kulakçı-Altıntaş, H., ve Ayaz-Alkaya, S. (2019). Parental attitudes perceived by adolescents, and their tendency for violence and affecting factors. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(1), 200-216. <https://doi.org/10.1177/0886260518807909>
- Lamb, M. E. (2010). *The role of the father in child development* (5th ed.). Wiley.
- Lansford, J. E., ve Dodge, K. A. (2008). Cultural norms for adult corporal punishment of children and societal rates of endorsement and use of violence. *Parenting: Science and Practice*, 8(3), 257–270. <https://doi.org/10.1080/15295190802204843>

- Li, X., ve Song, J. (2024). The association between uncertainty intolerance, perceived environmental uncertainty, and ego depletion in early adulthood: the mediating role of negative coping styles. *Frontiers in Psychology*, 15, 1228966. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1228966>
- Limnili, G., ve Özçakar, N. (2017). Farklı boyutlarıyla şiddet. *Klinik Tıp Aile Hekimliği*, 9(2), 55-60. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/728381>.
- Liu, J., Lewis, G., ve Evans, L. (2012). Understanding aggressive behaviour across the lifespan. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 20(2), 156-168. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2850.2012.01902.x>
- Lunkenheimer, E., Tiberio, S. S., Skoranski, A. M., Buss, K. A., & Cole, P. M. (2018). Parent–child coregulation of parasympathetic processes varies by social context and risk for psychopathology. *Psychophysiology*, 55(2), e12985. <https://doi.org/10.1111/psyp.12985>
- Malina, R. M. (2004). *Growth, maturation, and physical activity*. Human Kinetics.
- Mamiyev, D. (2018). *Ergenlerin bağlanma durumlarıyla umutsuzluk ve şiddet eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 533882).
- Marçal K. E. (2021). Pathways to Adolescent Emotional and Behavioral Problems: An Examination of Maternal Depression and Harsh Parenting. *Child Abuse and Neglect*, 113, 104917. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104917>
- McCloskey, L. A., ve Lichter, E. L. (2003). The contribution of marital violence to adolescent aggression across different relationships. *Journal of Interpersonal Violence*, 18(4), 390-412. <https://doi.org/10.1177/0886260503251179>
- McLeod, B. D., Wood, J. J., & Weisz, J. R. (2007). Examining the association between parenting and childhood anxiety: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 27(2), 155–172. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2006.09.002>
- McLeod, B. D., Wood, J. J., ve Weisz, J. R. (2007). Examining the association between parenting and childhood anxiety: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 27(2), 155–172. Doi. [10.1016/j.cpr.2006.09.002](https://doi.org/10.1016/j.cpr.2006.09.002)

- Meydan, B. (2021). Ergenlik ve ergen bireye yaklaşım. E. Çimşir ve R. Akdoğan (Ed.), *Ergenlik döneminin doğası ve psikososyal uyum içinde* (s. 1-22). Anı Yayıncılık.
- Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Harvard University Press.
- Moffitt, T. E. (1993). Adolescent-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100(4), 674-701. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-295X.100.4.674>
- Momeñe, J., Estévez, A., Pérez-García, A. M., ve Maguregi, A. (2022). Intolerance to uncertainty, the tendency to experience worry and pessimism as factors in the relationship between emotional dependence and violence. *Anales de Psicología*, 38(2), 327-337. <https://doi.org/10.6018/analesps.448821>
- Morriss, J., Wake, S., Lindner, M., ve van den Heuvel, M. (2024). Associations between intolerance of uncertainty, paranoia, anxiety, and depression: Evidence from an international multisite sample. *Mental Health Science*, 4(1), e81. <https://doi.org/10.1002/mhs2.81>
- Muris, P., Meesters, C., & van den Berg, S. M. (2003). Internalizing and externalizing problems as correlates of self-reported attachment style and perceived parental rearing in normal adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 12(2), 171–183 <http://dx.doi.org/10.1023/A:1022858715598>
- <https://doi.org/10.1080/10926771.2021.2019158>
- Nunes, K. L., Pedneault, C. I., ve Hermann, C. A. (2022). Do attitudes toward violence affect violent behavior? *Journal of Aggression, Maltreatment ve Trauma*, 31(7), 835-850. <https://doi.org/10.1080/10926771.2021.2019158>
- Orpinas, P., McNicholas, C., ve Nahapetyan, L. (2014). Gender differences in trajectories of relational aggression perpetration and victimization from middle to high school. *Aggressive Behavior*, 41(5), 401–412. <https://doi.org/10.1002/ab.21563>
- Ögel, K., Tarı, İ., ve Yılmazçetin Eke, C. (2006). *Okullarda suç ve şiddeti önleme*. Yeniden Yayınları.
- Özgentürk, İ., Karğın, V., ve Baltacı, H. (2012). Aile içi şiddet ve şiddetin nesilden nesile iletilmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 14(4), 1-10. <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423910967.pdf>

- Özgür, G., Yörükoğlu, G., Arabacı, B.Y. (2011). Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2): 53-60. Erişim adresi: https://jag.journalagent.com/phd/pdfs/PHD_2_2_53_60.pdf
- Özgüven, İ. E. (2001). *Aile Terapisi*. PDREM Yayınları.
- Öztürk, Ö. (2013). *İntihar olasılığı ve aile işlevselliği arasındaki ilişkide bilişsel esneklik ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenlerinin aracı rolü* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 348233).
- Özyürek, A., ve Özkan, İ. (2009). Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 111–123.
- Parlaz, E. A., Tekgül, N., Karademirci, E., ve Öngel, K. (2012). Ergenlik dönemi: fiziksel büyüme, psikolojik ve sosyal gelişim süreci. *Turkish Family Physician*, 3(4), 10-16. Erişim adresi: <https://turkishfamilyphysician.com/wp-content/uploads/2016/08/C3-S4-ergenlik-donemi.pdf>
- Patterson, G. R., DeBaryshe, B. D., & Ramsey, E. (1989). A developmental perspective on antisocial behavior. *American Psychologist*, 44(2), 329-335. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.44.2.329>
- Paus, T. (2005). Mapping brain maturation and cognitive development during adolescence. *Trends in Cognitive Sciences*, 9(2), 60-68. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2004.12.008>
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. Der Yayınları.
- Preacher, K. J., ve Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, 40(3), 879–891. <https://doi.org/10.3758/BRM.40.3.879>
- Rosen, N. O., Ivanova, E., ve Knäuper, B. (2013). Differentiating intolerance of uncertainty from three related but distinct constructs. *Anxiety, Stress, ve Coping*, 27(1), 55–73. <https://doi.org/10.1080/10615806.2013.815743>
- Rusbult, C. E., Finkel, E. J., ve Kumashiro, M. (2009). The Michelangelo phenomenon. *Current Directions in Psychological Science*, 18(5), 305–309. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2009.01657.x>

- [Sadeh, N., ve Bredemeier, K. \(2021\). Engaging in Risky and Impulsive Behaviors to Alleviate Distress Mediates Associations Between Intolerance of Uncertainty and Externalizing Psychopathology. *Journal of Personality Disorders*, 35\(3\), 393–408. <https://doi.org/10.1521/pedi.2019.33.456>](https://doi.org/10.1521/pedi.2019.33.456)
- Sancak, S. (2023). *Sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları ve etkileyen faktörlerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 834383).
- Santrock, J. W. (2012). *Ergenlik* (D. M. Siyez, Çev. Ed.). Nobel Yayın.
- Santrock, J. W. (2012). *Yaşam boyu gelişim* (G. Yüksel, Çev. Ed.). Nobel Yayın.
- Sarıçam, H., Erguvan, F. M., Akın, A., ve Akça, M. Ş. (2014). Belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeği (BTÖ-12) Türkçe formu: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Route Educational and Social Science Journal*, 1(3), 148-157. Erişim adresi: https://www.researchjournal.com/Makaleler/109484967_11%20Hakan%20SARI%20c3%87AM.pdf
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., ve Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23–74. Erişim adresi: <https://www.psycharchives.org/en/item/1a8dea48-0285-4dac-a612-9dc0ff2532f6>
- Schlager, A. (2023). *Examining the relationship between ambiguous situations, intolerance of uncertainty, and aggression* (Doctoral dissertation). Alliant International University, United States. Erişim adresi: <https://www.proquest.com/openview/cf9929e872657a1b1c450f783d15ef00/1?pq-origsite=gscholarvecbl=18750vediss=y>
- Seligman, L., ve Reichenberg, L. W. (2021). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları: Sistemler, stratejiler ve beceriler* (N. Voltan Acar, Çev. Ed.). Pegem Akademi.
- Seven Artuksüer, M. (2022.). *Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları polikliniğine başvuran ergenlerde şiddete yönelik tutumların ailedeki koruyucu etkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 774875).
- Shapiro, D., Dorman, R., Burkey, W., Welker, C., ve Clough, J. (1998). Youth attitudes toward guns and violence: relations with sex, age, ethnic group, and firearm

exposure. *Journal of Clinical Psychology*, 54(5), 667–677.

https://doi.org/10.1207/s15374424jccp2701_11

Shen, Y., Luo, Z., Fu, D., . . . (2020). Parenting profiles, intolerance of uncertainty, and worry among Chinese primary school children. *Journal of Child and Family Studies*, 29, 2303-2313. <https://doi.org/10.1007/s10826-020-01755-9>

Siyez, D. M., ve Kaya, A. (2010). The influence of some psychological problems and socio-demographic variables upon attitudes toward violence in adolescence. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 5, 334-338. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.07.100>

Skiba, R. J., ve Peterson, R. L. (2000). School discipline and school violence. *Youth ve Society*, 31(3), 384-412. <http://dx.doi.org/10.1177/001440290006600305>

[Skiba, R. J., ve Peterson, R. L. \(2000\). School discipline at a crossroads: From zero tolerance to early response. *Exceptional Children*, 66\(3\), 335–346. https://doi.org/10.1177/001440290006600305](https://doi.org/10.1177/001440290006600305)

Skoranski, A. M., ve Lunkenheimer, E. (2021). Person-centered profiles of parasympathetic physiology, anxiety symptoms, and depressive symptoms in mothers and fathers of young children. *Developmental Psychobiology*, 63(4), 753–767. <https://doi.org/10.1002/dev.22043>

Steinberg, L. (2005). *Cognitive and affective development in adolescence. Trends in Cognitive Sciences*, 9(2), 69-74. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2004.12.005>

Steinberg, L. (2005). *Cognitive and affective development in adolescence. Trends in Cognitive Sciences*, 9(2), 69–74. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2004.12.005>

Stith, S., ve Farley, S. (1993). A predictive model of male spousal violence. *Journal of Family Violence*, 8(2), 183-201. <https://doi.org/10.1007/BF00981767>

Şahin, Ş., ve Çöven Özüçelik, Ç. (2016). Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 5(1), 42-49. <http://chd.cumhuriyet.edu.tr/tr/download/article-file/226884>

Şimşek, D. (2013). *Ergenlik döneminde çocukların evden kaçma nedenlerinin incelenmesi: İstanbul ilinde kurum bakımında olup evden kaçma geçmişi bulunan ergenler üzerinden bir değerlendirme* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 351645).

- Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6th ed.). Boston, MA: Pearson
- Tarhan, N. (2010). *Aile okulu*. Timaş Yayınları.
- Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Nobel Yayın.
- Trentacosta, C. J., & Shaw, D. S. (2009). Emotional self-regulation, peer rejection, and antisocial behavior: Developmental associations from early childhood to early adolescence. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(3), 356–365. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2008.12.016>
- Turan Torun, B. (2023). Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Mutluluk Düzeyine Etkisi ve Psikolojik İyi Oluşun Aracı Rolü. *Premium E-Journal of Social Sciences (PEJOSS)*, 7(34), 1054–1071. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8404794>
- Tuzgöl, M. (1998). *Ana-baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 73627).
- Türkmen, D., Neslioğlu, E., Baş, H. (2020). Lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Eskişehir örneği. *Bilim Armonisi Dergisi*, 3 (2): 55-64. doi: 10.37215/bilar.788633.
- Uçar, İ. (2019). *Yetişkinlerde bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile belirsizliğe tahammülsüzlük ve çocukluk çağı ebeveyn tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 578285).
- Uludağlı, N. P., ve Sayıl, M. (2009). Orta ve ileri ergenlik döneminde risk alma davranışı: Ebeveyn ve akranların rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(23), 14-24.
- Underwood, M. K. (2003). *Social aggression among girls*. The Guilford Press.
- UNESCO. (n.d.). *Violence and health*. Erişim adresi: <https://en.unesco.org/>
- Üçüncü, C., ve Özada Nazım, A. (2022). Ergenlerin saldırganlık ve değerler yönelimleri üzerine bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(3), 899-911. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2174593>
- Ünal, G. (2021). *Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmaları ve öz şefkat düzeyinin, duygu düzenleme gücü ile ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 669645).

- Ünalmiş, M. (2010). *Lise 1. sınıf öğrencilerinin zorba/kurban davranışları ile sosyal beceri ve şiddete yönelik tutumları* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 264557).
- Üstün, A., Yılmaz, M., ve Kırbaş, S. (2007). Gençleri şiddete yönelten nedenler. A. Solak (Ed.), *Okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu* içinde (s. 109-130). Pegem Yayınları.
- Westman, M. (2001). Stress and strain crossover. *Human Relations*, 54(6), 717-751
<https://doi.org/10.1177/0018726701546002>
- Wheaton, B., Muthén, B., Alwin, D. F., ve Summers, G. F. (1977). *Assessing reliability and stability in panel models*. In D. R. Heise (Ed.), *Sociological Methodology* (pp. 84–136). San Francisco: Jossey-Bass.
- Williams, S. T., Conger, K. J., ve Blozis, S. A. (2007). The development of interpersonal aggression during adolescence: The importance of parents, siblings, and family economics. *Child Development*, 78(5), 1526–1542
<https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1467-8624.2007.01081.x>
- World Health Organization. (2002). *World report on violence and health*. Erişim adresi: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/42495>
- Yavuzer, H. (2005). *Gençleri anlamak* (2. baskı). Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2013). *Ergenlik dönemi: Çocuk psikolojisi* (36. baskı). Remzi Kitabevi.
- Yıldız, B., ve Güllü, A. (2018). Belirsizliğe tahammülsüzlük ile aleksitimi arasındaki ilişki ve bazı sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 113-131. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/506267>
- Yılmaz, K. (2021). *Ergenlik dönemindeki bireylerin algıladıkları ebeveyn tutumları üzerinden toplumsal cinsiyet rolleri ve şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yöktez veri tabanından erişildi (Tez No: 699672).
- Yönet, E., Çalık, F., Yaşartürk, F., ve Çimen, K. (2016). Lise öğrencilerinin rekreatif etkinliklere katılımları ile saldırganlık-şiddet eğilimlerinin incelenmesi. *International Journal of Sport Culture and Science*, 4(1), 368-382. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/226040>

- Yöyen, S., ve Bozacı, D. (2023). Kişilerarası sorunların yordayıcıları olarak çocukluk çağı travmaları, duygu düzenleme güçlüğü ve psikolojik sağlamlık. *Klinik ve Transdisipliner Psikoloji Dergisi*, 4(1), 39–52. <https://doi.org/10.29228/ktpp.16>
- Yüksel, A., ve Tambağ, H. (2021). Ergenlerin şiddet eğilim düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişki. *International Journal of Academic Medicine and Pharmacy*, 3(2), 110-114. Erişim adresi: <https://www.academicmed.org/Uploads/Volume3Issue2/4-5.pdf>
- Zinnur Kılıç, E. (2012). Ergenlerde şiddet kullanımı: Bireysel ve ailesel etkenler. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 49(4), 1-10. doi 10.4274/npa.y 6100.

EKLER

Ek 1. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12)-Maddeler

Lütfen aşağıdaki maddelerin karşısında bulunan ve maddelere ne kadar katıldığınızı gösteren sayılardan size en uygun olanını işaretleyiniz.					
(1) Bana hiç uygun değil, (2) Bana çok az uygun, (3) Bana biraz uygun, (4) Bana çok uygun ve (5) Bana tamamen uygun anlamına gelmektedir.					
1. Beklenmedik olaylar canımı çok sıkar.	1	2	3	4	5
	1	2	3	4	5
	1	2	3	4	5
4. En iyi planlamayı yapsam bile beklenmedik küçük bir olay her şeyi mahvedebilir.	1	2	3	4	5
5. Geleceğin bana neler getireceğini her zaman bilmek isterim.	1	2	3	4	5
	1	2	3	4	5
	1	2	3	4	5
8. Belirsizlik beni hayatı dolu dolu yaşamaktan alıkoyar.	1	2	3	4	5
9. Harekete geçme zamanı geldiğinde, belirsizlik elimi kolumu bağlar.	1	2	3	4	5
10. Belirsizlik yaşadığımda pekiyi çalışamam.	1	2	3	4	5
	1	2	3	4	5
	1	2	3	4	5

Ek 2. Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Kaba kuvvet kullanmak insanı duygusal olarak güçlü kılar.					
3. Gerektiğinde kaba kuvvet kullanırım.					
4. İnsanların fiziksel gücümden dolayı benden korkmaları hoşuma gider.					
7. Biri beni kızdırdığında onunla kavga ederim.					
9. Birilerine sinirlendiğimde ona vurmak beni rahatlatır.					
10. Kavga etmek insanların sorunlarını kısa zamanda çözmelerini sağlar.					

Ek 3. Etik Kurul Onay Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 05.04.2024-E.352548

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-352548
Konu : 30/44 Eda ASLAN

05.04.2024

Sayın Eda ASLAN

İlgi : 02.04.2024 tarihli ve E-050.99-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Eğitim Araştırmaları ve Yayın Etik Kurulu'nun 03.04.2024 tarihli ve 30 sayılı toplantısında alınan "44" nolu karar ile Eda ASLAN'ın başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Murat İSKENDER
Eğitim Araştırmaları ve Yayın Etik
Kurulu Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BSELRLNIK Pin Kodu :31592

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd/tck=5783&cD=BSELRLNIK&cS=352548>

Adres: Esentepe Kampüsü 54187 Söğütözü SAKARYA / KEP Adresi:

sakaryuniversitesi@hs01.kep.tr

Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31

e-Posta:ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Bobacan

Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

